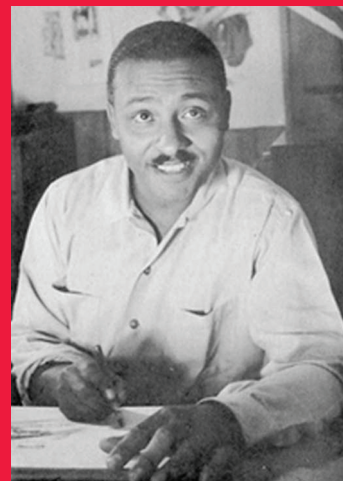


POPO AK FIFINA TIMOUN AYITI



Arna Bontemps ak Langston Hughes
(Foto koutwazi nan Yale University)



E. Simms Campbell
(Foto koutwazi nan
University of Chicago)

MWEN KA LI
mwenkali.org@gmail.com
www.instagram.com/mwenkaliinc



6.0 x 9.0
229 mm x 152 mm

0.216
5.49mm

POPO AK FIFINA TIMOUN AYITI



ARNA BONTEMPS & LANGSTON HUGHES

E. Simms Campbell
Fè desen yo

6.0 x 9.0
229 mm x 152 mm

Content Type: Black & White
Paper Type: Creme
Page Count: 90
ISBN: 2370001861947
Trim Size: 6x9
File Type: PDF
Request ID: CSS4377922



POPO AK FIFINA TIMOUN AYITI

Arna Bontemps ak
Langston Hughes
Ekri liv la

E. Simms Campbell
Fè desen yo

CreoleTrans
Fè tradiksyon Kreyòl la

MWEN KA LI

New Rochelle, New York USA

Originally published as *Popo and Fifina: Children of Haiti*. Copyright © 1932 by MacMillan Co.. Copyright © renewed 1960 by Arna Bontemps and Langston Hughes. Published by agreement with Harold Ober Associates.

Illustrations Copyright © 1993 by Oxford University Press.

Haitian Kreyòl Translation by CreoleTrans Co., 1125 N.E. 125th Street, Suite 102, North Miami, FL 33161. Copyright © 2024 by Mwen Ka Li, Inc.. All rights reserved.

Published 2024 by Mwen Ka Li, Inc.. Printed in the United States of America.

Mwen Ka Li, Inc., se yon sosyete ki la pou l fè charite leta bay dwa pa peye taks ki òganize dapre Seksyon 501 (c) 3 nan Kòd Revni Entèn Etazini ak lwa Eta Nouyòk. Nou pran angajman pou nou bay timoun ki pale kreyòl, fanmi yo, ak pwofesè yo bon kalite liv konplètman gratis. Tanpri, kontakte nou pou enfòmasyon sou distribisyon kopi *Popo ak Fifina: Timoun Ayiti*, oswa pou konnen kouman pou nou sipòte travay nou an.

Mwen Ka Li, Inc., est une société caritative exonérée d'impôt organisée en vertu de la section 501 (c) 3 de l'Internal Revenue Code des États-Unis et des lois de l'État de New York. Nous nous engageons à fournir gratuitement des livres de haute qualité aux enfants parlant le Kreyòl haïtien, à leurs familles et à leurs enseignants. Veuillez nous contacter pour obtenir des informations sur la distribution en masse de copies de *Popo ak Fifina: Timoun Ayiti* ou pour savoir comment soutenir notre travail.

Mwen Ka Li, Inc., is a tax-exempt charitable corporation organized under Section 501(c) 3 of the United States Internal Revenue Code and the laws of the State of New York. We are dedicated to providing high-quality books completely free of charge to Haitian Kreyòl-speaking children and their families and teachers. Please contact us for information about bulk distribution of copies of *Popo ak Fifina: Timoun Ayiti* or to learn how to support our work.

Mwen Ka Li, Inc.
1333A North Avenue
Number 202
New Rochelle, NY 10804 USA
mwenkali.org@gmail.com
www.instagram.com/mwenkaliinc

MEN SA KI NAN LIV LA

Entwodiksyon/Introduction/Introduction	vii
1. Desann lavil	1
2. Nou gen travay pou nou fè	5
3. Dlo k ap koule.....	11
4. Bò lanmè	18
5. Yon vwayaj andeyò.....	24
6. Tanbou pandan lannwit la.....	30
7. Jwe	35
8. Nouvo sèvolan an.....	41
9. Yon djòb pou Popo.....	46
10. Pè Diran	52
11. Kabare Popo a	57
12. Fè plan.....	61
13. Yon gran vwayaj	66
Acknowledgments/Remerciements/Remèsiman	77

ENTWODIKSYON

Bonjou! Ou gen yon liv trè espesyal nan men ou. Langston Hughes te deja yon powèt Ameriken trè popilè lè li te vizite Ayiti an 1932. Mesye Hughes te viv nan mitan ayisyen òdinè pandan plizyè mwa e tout sa li te wè nan bèl peyi yo a te fè l sezi. Lè li tounen Ozetazini, li mande Arna Bontemps, yon ekriven fi Ameriken ki gen anpil talan, zanmi li, pou l ekri yon liv avèk li sou yon jèn fanmi ann Ayiti. Otè yo te mande E. Simms Campbell, yon jèn atis Ameriken ki gen talan tou, pou l fè desen pou liv la. Yo pibliye *Popo ak Fifina: Timoun Ayiti* an 1932. Anpil moun te fè konpliman pou liv la epi timoun ki pale angle apresye liv la anpil depi lè sa a.

Se yon onè pou nou kapab mete *Popo ak Fifina* disponib pou timoun ki pale kreyòl epi pou fanmi yo pou premye fwa. *Popo ak Fifina* rakonte istwa lavi chak jou yon fanmi ayisyen dapre jan Popo ki gen uit an ak Fifina, sè li a ki gen dizan prezante li. Menm si anpil bagay chanje ann Ayiti depi epòk Popo a, anpil bagay rete menm jan: renmen ak respè ant paran ak pitit, enpòtans travay di, bote Ayiti ak kilti li.

Jan ou pral wè sa, Popo se yon ti gason, men li gen anpil gwo rèv. Ki rèv ou genyen?

INTRODUCTION

Bonjour! Vous tenez entre vos mains un livre très spécial. Langston Hughes était déjà un célèbre poète américain lors de sa visite en Haïti en 1932. M. Hughes a vécu plusieurs mois parmi les Haïtiens ordinaires et était fasciné par tous les aspects de la vie dans leur beau pays. À son retour aux États-Unis, il a demandé à son amie Arna Bontemps, une autre écrivaine américaine douée, de se joindre à lui pour écrire sur une jeune famille en Haïti. Les auteurs ont également demandé à E. Simms Campbell, un jeune artiste américain plein de talent, de faire des dessins

pour leur livre. *Popo et Fifina: Enfants d'Haïti* a été publié avec beaucoup d'éloges en 1932 et est depuis apprécié par les enfants anglophones.

Nous sommes honorés de pouvoir pour la première fois mettre *Popo et Fifina* à la disposition des enfants parlant le kreyòl et leurs familles. *Popo et Fifina* raconte le quotidien d'une famille haïtienne à travers les yeux de Popo, huit ans, et de sa sœur Fifina, dix ans. Même si beaucoup de choses ont changé en Haïti depuis l'époque de Popo, beaucoup de choses sont restées les mêmes: l'amour et le respect entre parents et enfants, l'importance du travail acharné, la beauté d'Haïti et de sa culture.

Comme vous le verrez, Popo est un petit garçon, mais il a de grands rêves. Quels sont vos rêves?

INTRODUCTION

Hello! You are holding a very special book in your hands. Langston Hughes was already a famous American poet when he visited Haiti in 1932. Mr. Hughes lived among ordinary Haitian people for several months and was fascinated by every aspect of life in their beautiful country. When he returned to the United States, he asked his friend Arna Bontemps, another gifted American writer, to join him in writing about a young family in Haiti. The authors also asked E. Simms Campbell, a talented young American artist, to draw pictures for their book. *Popo and Fifina: Children of Haiti* was published to much praise in 1932 and has been enjoyed by English-speaking children ever since.

We are honored to be able to make *Popo and Fifina* available to Kreyòl-speaking children and their families for the first time. *Popo and Fifina* tells the story of a Haitian family's daily life through the eyes of eight-year-old Popo and his ten-year-old sister, Fifina. Even though many things have changed in Haiti since Popo's time, many things have remained the same: the love and respect between parents and children, the importance of hard work, the beauty of Haiti and its culture.

As you will see, Popo is a small boy, but he has big dreams. What are your dreams?

Grace M. McAndrew
Pauline M. McAndrew
Mwen Ka Li, Inc.
January 2024

CHAPIT 1

DESANN LAVIL

Popo ak Fifina t ap mache pye atè dèyè 2 bourik zòrèy long sou yon wout ki mennen nan yon ti vil pre lanmè ki rele Okap. Bourik yo te gen 2 sakpay sou do yo, epi tout sa fanmi an posede te nan sakpay sa yo. Popo ak Fifina t ap bwote. Yo t ap bwote sot andeyò kay grann yo pou y al rete lavil nan yon nouvo kay.

Paran yo, Papi Jan ak Manmi Ana, te kiltivatè. Men yo te bouke ak lavi andeyò nan mòn kote yo te rete a, epi yo te pral rete Okap, kote Papi Jan te fè plan pou l al travay la kòm pechè.

Solèy la te koulè lò. Wout tè blanch lan te tankou yon riban ki kòde sot nan tèt mòn yo. Wout la te kouvri ak branch tout kalite pye bwa twopikal. Te fè cho sou tout wout la epi pa t gen okenn bri esepite bri kèk ti bèt ak bri kèk zwazo. Nou pa t ni prese ni gen gwo kè kontan. Epi ti gwoup moun nan t ap suiv bourik yo ki t ap mache ti pa ti pa.

Kote Popo te ye an dènye pami gwoup sa a ki t ap vwayaje ansanm nan, li ka wè tout moun nan fanmi li sou wout la, youn apre lòt, tankou yon liy kana. Papi Jan te an premye, se yon gwo nèg nwa epi l te gen yon chemiz ki chire nan do sou li. Li te gen yon gwo chapo pay nan tèt li ak yon pantalon blan sal sou li; li te pye atè, jan tout peyizan mache ann Ayiti. Li t ap mache ak fyète, epi pye l te lejè pandan l ap mennen fanmi li nan vil li te toujou reve al ladan an.

Aprè li se te Manmi Ana ak Pennsya, tibebe a, ki t ap suiv li. Tibebe a te pandye sou kote manman li jan yo abitye pote tibebe ayisyen. Manmi Ana t ap mache pye atè tou, li te mete yon wòb karabela senp sou li ak yon mouchwa wouj e vèt klere nan tèt li. Se te yon fanm vanyan ki te gen machwè klere. Li t ap suiv mari li pye pou pye nan wout pousyè a. 2 bourik chaje t ap mache dèyè yo. Se te 2 bèt ki kouvri ak pwal epi yo t ap mache tèt bese. Kèk mouch zèl klere te poze sou do bourik yo epi kèk t ap vole bò zòrèy yo.

Fifina, ti sè Popo a ki gen dizan, t ap mache si tèlman pre dezyèm bourik la li te kab frape bourik la ak men li si bourik la kanpe pou l manje gazon bò lari a. Li te gen yon ti wòb ble sou li ki ba l sou jenou.

Men, Popo ki t ap mache dèyè li, gen 8 an sèlman, sè l sa k te sou li se yon ti chemiz ki pa menm rive nan tay li. Si l te lakay li li pa t ap menm mete chemiz sa a; men lè yon moun pral lwen nan yon vil enpòtan tankou Okap, fò w abiye. Se sa k fè Popo mete bon rad li sou li. Tankou anpil timoun ann Ayiti, se rad Popo gen sou li pou l desann lavil la yo genyen pou y al legliz, pa plis pase sa.



Tankou tout moun ki byen abiye, Popo te fyè de tèt li apremidi sa a, paske l t apral rete lavil, pre lanmè. Li t apral wè anpil nouvo bagay. Pandan gwoup l a t ap mache tou dousman, Popo t ap kouri adwat agoch tankou yon ti chwal k ap galope nan pousyè a. Vè pi ta, lè yo prèske rive, wout la mennen sou yon ti mòn epi yo pase nan mitan yon touf pyebwa. Te gen anpil pyebwa ki donnen bèl flè, genyen ki te gen bèl flè wouj tankou dife, gen lòt ki te kouvri ak flè blan kou lèt bèf.

Lè Popo gade dèyè, li kab wè touf pye palmis, touf pye mango, jaden bannann, touf pye kafe ki arebò wout la; men li pa t gade dèyè pou lontan. Lide l te sou rive sou tèt mòn nan. Li te vle wè vil kote l t apral rete a ak bèl lanmè kote papa l t apral fè lapèch pou l ba yo manje epi pou l fè lajan pou fanmi li.



Papi Jan t ap swe pandan l t ap monte mòn nan. Li te san chemiz epi do l te klere tankou yon fèy tòl anba solèy la.

Popo mande Fifina: “Èske w panse nou prèske rive nan tèt mòn nan?”

Fifina di: “Kote a pa lwen, men nou p ap rive la pi vit pou jan w ap kouri monte desann nan.”

“Mwen pa ka tann, Fifina! Si papa m te kite m ale, mwen ta kouri al devan epi m t ap rive sou tèt mòn nan tousuit. Pou ki sa ou panse li fè m mache jis dèyè a, Fifina?”

“Se yon bagay ki byen senp. Se paske l konnen si l te kite w al devan ou t apral si tèlman lwen nou pa t ap jwenn avè w.”

Popo pe bouch li. Li pa t kab konprann mantalite granmoun yo. Lide ki pase nan tèt li fè l chagren. Li di tèt li: “Bondye Papa m!” Apre sa, li poze san li pou l mache dousman tankou tout lòt yo epi li deside l ap pran pasyans jiskaske yo rive sou tèt mòn nan.

Kounye a Papi Jan rive sou tèt mòn nan epi l kanpe ak de men l sou ranch li. Yon ti moman apre Manmi Ana rive bò kote li. Popo ka wè syèl la dèyè do yo. Papi Jan ak Manmi Ana te kanpe sou tèt latè kote mòn nan kontre ak syèl la. Yo te kanpe nan mitan wout la, epi tousuit apre bourik yo rive. Youn nan bourik yo al kanpe bò kot manman Popo

epi lòt la al kanpe sou kote papa l. Apre sa, Fifina vin rive epi l al kanpe bò kote youn nan bourik yo; men anvan l gen tan rive, Popo bliye plas li, li kouri pran devan, l al kanpe bò kot lòt bourik la.

Papi Jan di: “Mezanmi, nou rive.”

Manmi Ana di: “Hum,” san l pa ouvè bouch li. “Hum.” Kè l te kontan.

Fifina di: “Ala bèl! Ala bèl lanmè a bèl! Ala yon gwo vil!”

An reyalite vil la te tou piti, men, konparativman a ti bouk Fifina konn ale yo, vil sa a te gwo anpil.

Popo pa di anyen. Kè l te twò kontan pou l pale, men je l t ap gade tout bèl bagay ki anba a yo.

Men sa li te wè: plizyè ranje ti kay blan ak kèk bildin ki aliye bò lanmè a ki rive byen lwen jiskaske li pa ka wè yo ankò. Li wè ansyen kay kraze ak gwo mi ki bay sou lanmè anpil kote. Li wè pyebwa k ap grandi bò dlo a. Li wè batiman a vwal nan pò a k ap deplase tou dousman ak yon ti van k ap vante. Li wè gason san chemiz k ap rame kèk lòt ti batiman. Epi li wè yon seri ti batiman k ap balanse bò lanmè a.

Apre Papi Jan fin pran yon ti repo, li di: “Fò n kontinye mache. Fò n jwenn yon kay nan vil la epi debake afè nou anvan solèy kouche. Epi tou, fò n jwenn yon kabann.”

“Hum,” Manmi Ana dakò.

Fifina bat bravo si tèlman l kontan, epi Popo danse paske kè l kontan tou pandan tout ekip vwayajè yo reprann plas yo sou wout la epi yo kòmanse desann mòn nan pou y al nan nouvo kay yo a.

CHAPIT 2

NOU GEN TRAVAY POU NOU FÈ

Lè yo fin jwenn kay kote yo t apral rete a, Papi Jan di: “Timoun, Mwen vle pou nou prepare n pou nou itil apremidi a. Solèy prèske fin kouche epi manman nou gen anpil travay pou l fè, anvan l aswè. L ap bezwen kout men nou. Èske m ka konte sou nou?”

Popo ak Fifina ba li garanti: “Oo wi Papi Jan.”

“Bon, pa bliye non. Mwen pral bò lanmè a pou m al pale ak pechè yo lè yo vini ak batiman yo.”

Fifina kouri antre anndan kay la kote manman l t ap travay la, men Popo pa fè yon pa. Li se yon timoun ki obeyisan men menm kote a li kòmanse regrèt pwomès li te fè papa l la. Popo te cho pou l suiv papa l al bò lanmè a, pou l te kab kòmanse wè zòn kote yo vin rete a.

Te gen yon ti boutik kleren bò lanmè a, epi te gen anpil gason ak pechè ki konn al pran ti plezi yo la. Popo tandè vwa yo k ap pale byen fò. Li te vle al koute sa yo t ap di. Youn nan mesye yo, se te yon Dominiken, li te gen yon bèl gwo jako ki te chita sou zepòl li. Popo te panse se yon bèl bagay pou yon moun gen yon zwazo chita sou zepòl li; epi li te panse zwazo gwo bèk jòn sa a ki te gen plim vèt, plim wouj ak plim jòn nan se te pi bèl zwazo li te wè nan vi li. Sa k te pi bèl toujou, zwazo a te ka pale. Popo te vle kanpe devan boutik kleren an pandan plis tan toujou, men pa t gen tan pou sa jodi a. Men fò l te kontante l ak sa l ka wè pandan l nan lakou lakay li. Petèt, si l konpòte l byen, Papi Jan va kite l al bò lanmè a yon lòt jou, lè sa a li va flannen pase nan kèk ri ki chaje ak ti kay epi li ka menm kite l al nan mitan vil la.



Yon bèl gwo jakò te chita sou zepòl li.

Papi Jan di li: “Ou mèt ale kounye a. Pa kite Fifina fè tout travay yo pou kont li.”

Popo mache ale tou dousman. Anvan l soti nan pòt la li vire gade dèyè li wè papa l k ap mache ak men l nan pòch li epi k ap fimen yon siga. Papi Jan se te yon gwo nèg, men Popo ka wè li te anvi al bò plaj la tankou nenpòt timoun.

Ti kay kote Popo ak Fifina te al rete ak manman ak papa yo se te yon kay yon sèl chanm ki te kouvri an tòn. Kay la pa t gen okenn fenèt, epi te gen yon sèl pòt ki te malouk epi ki te yon jan kwochi tankou pòt

yon depo. Pa t gen okenn mach eskalye pou antre nan kay la, atè a te si tèlman plat sa te fasil pou mache antre soti nan kay la.

Lakou a te gran. Te gen yon gwo pye mango ak 2 pye bannann nan lakou a. Epi sou kote a te gen yon gwo pye palmis.

Lè Popo antre anndan kay la li jwenn manman l ak Fifina k ap ranje kabann pou Pennsya, tibebe a. Yo te deja fin ranje gwo kabann kote Papi Jan ak Manmi Ana t apral kouche a, epi yo te ranje yon nat atè a pou Popo ak Fifina. Kounye a y ap boure yon sak farin pou yo fè yon kabann pou Pennsya.

Popo mande: “Ki sa m ka fè? Mwen vle ede nou tou.”

Manman l di: “Kabann yo prèske fini. Men nou bezwen kèk pay sèch pou nou limen yon dife chabon. Ou kab al chèche sa pou nou.”



Sa te fè Popo plezi. Li kouri sot deyò epi li kouri desann yon pant sab kote te gen yon touf raje byen sèch. Anba touf raje chèch la, li jwenn kèk fèy ki te si tèlman chèch yo kraze nan men l. Se sa menm li t ap chèche. Li konnen byen lè fèy yo te bon pou limen dife: li konn al chèche fèy pou sa deja. Li gen tan fè yon ti pil pay epi li mete yo anba bra li.

Lè l tounen, Manmi Ana ak Fifina te nan lakou a. Manman l te gen tan prepare ti recho chabon li an, epi Fifina te gen chodyè pou kuit manje a nan men li.

Solèy la t ap kouche vit. P ap gen ase tan pou yo kuit yon chodyè diri ak pwa peyizan yo abitye manje ann Ayiti. Manmi Ana bouyi kèk bannann. Se gwo grenn bannann yo sèvi nan tout manje ann Ayiti. Epi li chofe yon chodyè vyann yo te pote sot nan kay kote yo te rete a.

Pandan dife a ap boule epi chodyè a ap bouyi, manman l akoupi atè a ak 2 koud bra li sou jenou li. Lè l wè manje a fin kuit, li mete manje pou Popo ak Fifina nan 2 ti plat yo te mete atè a.

Papi Jan te bò plaj la toujou. Popo wè li ki kanpe bò kote ti batiman yo. L ap gade sa pechè yo kenbe, l ap fè kèk jès ak men li pandan l ap pale, epi sanble l ap poze anpil kesyon. Apre yon ti tan, pechè yo deplase, epi Papi Jan tounen lakay li.

Popo fin manje epi l mande pou yo ba l plis manje. Manman l di l li pa gen bannann ankò li pral bouyi yanm, lè yanm nan pare l a ba li moso.

Pandan tan sa a, Papi Jan rive nan kay la ak kèk bèl grenn pwason pechè yo te fè l kado. Manmi Ana netwaye pwason yo tousuit. Lè yanm yo fin bouyi, li mete pwason yo nan chodyè a.

Si Manmi Ana te rete nan peyi Etazini, li t ap kuit tout manje a anvan l bay pitit li yo manje. Men recho l te genyen an te tou piti, li te kab kuit yon bagay alafwa. Li pa t oblije kuit youn anvan lòt. Pitit li yo manje sa l kuit la kou l pare.

Lè Papi Jan chita pou l manje, li di: “Mwen gen randevou pou m al rankontre ak lòt mesye yo. Fò n rankontre bò lanmè a anvan solèy leve pou n kab monte vwal nou pou nou jwenn premye van an pou n kite pò a. Lè n rive nan fon lamè n ap lage nas nou. Epi lè van atè a kòmanse vante, n ap retounen lakay ak sa nou kenbe nan lanmè a. Y ap ban m yon pòsyon nan pwason nou kenbe yo, m a vann yo nan mache a epi

m a pote kèk grenn pou n manje nan kay la tou. Sa ap yon bon mwayen pou m kòmanse degaje m nan nouvo vil sa a.”

Madanm li dakò avè l epi li di: “Petèt yon jou w ap gen kannòt pa ou?”

“Men wi. M ap achte kannòt pa mwen. Ou va ede m trese nas bò lanmè a. Leswa n a mete yo sou gwo pyebwa a pou n seche yo.”

Papi Jan lonje dwèt li sou yon gwo pye sabliye ki bò lanmè a. Pyebwa sa a te gen bèl rasin ki pouse sot nan tè a tankou kèk gwo koulèv ki plwaye atè a. Anpil pechè te mete nas yo seche sou branch pyebwa a.

Popo mande: “Papi Jan èske m kab al avè w? Lè w gen batiman pa ou, èske m ap kab al avè w tanzantan?”

Papi Jan di: “Men wi pitit mwen. W ap kab al avè m plizyè fwa. Epi yon jou nou kab mennen Fifina, manman w ak Pennsya tou pou n al flannen. Ou pa janm konnen!”

Manmi Ana di: “Men sa p ap fasil pou n achte yon batiman. Fò n travay di pou sa.”

Fifina di: “Mwen pare pou sa. Mwen pare pou m ede jan m kapab.”

Popo di: “Mwen menm tou.”

“Bon, premye bagay w ap gen pou w fè se ale ak veso sa yo nan fontèn dlo nan kafou a pou w lave yo. Apre sa, lè w ap tounen, tounen ak yon bokit dlo pou moun bwè. Distans ou tounen l ap lè pou n al dòmi. Fò n leve bonè demen.”

Popo ak Fifina kòmanse ranmase kèk veso epi yo mete yo nan bonm nan. Lè yo fin anpile plat yo, yo chak kenbe manch chodyè lou a epi yo kòmanse desann sou wout la pou y al nan fontèn dlo a. Popo pote yon kalbas pou l al plen l dlo.

Pandan yo sou wout la, yo pase gade sa k genyen kote y ap vann kleren bò plaj la. Kote a pa t sou wout yo men Popo te si tèlman anvi wè kote a ankò, li konvenk Fifina al avè l.

Syèl la te vin koulè ble pal tankou labrim ki t ap desann nan lari a. Brid sou kou, limyè boutik kleren an limen. Yo kòmanse jwe mizik.

Popo ak Fifina tande vwa pechè yo ak lòt mesye ki te la tou, kè yo te kontan; yo tande vè yo k ap souke sou ti tab an bwa yo. Nèg ki gen jako a te la toujou, jako a te kontinye ap pale nan yon lang dwòl Popo pa t kab konprann.

Lari a te chaje ak bri ki fè kè moun kontan epi ak vwa moun ki sonnen tankou mizik. Li po t ko fin fènwa nèt; fèbren an dire pou yon ti moman. Popo te abitye ak fèbren ki dire lontan tankou sa a, men se te yon nouvo bagay pou li pou l ap tande vwa anpil moun k ap pale nan lari a.

Popo di Fifina : “Mwen panse vil sa a se yon gran vil.”

Fifina dakò ak Popo epi li di: “Wi. Mwen byen kontan nou vin rete la a. Fò n di papa n mèsì poutèt li mennen nou la a.”

CHAPIT 3

DLO K AP KOULE

Nan demen maten, pandan chalè a kòmanse ap monte, Popo kouche nan pa pòt la toutouni. Li pa t gen okenn rezon pou l te mete rad sou li, li woule atè a san poblèm, epi san l pa t okipe afè sal rad li. Li te santi l pi konfòtab pase jan l te santi l depi lè yo te kòmanse vwayaj yo a 2 jou de sa.

Aprè jounen an te fin kòmanse, pa t gen anpil van ki t ap vante pase sa, epi te prèske pa gen okenn aktivite nan lari a. Pye bwa ki nan lakou a yo pa t fè oken mouvman, fèy yo te kouvri ak pousyè. De bourik yo t ap dòmi nan plas yo nan lakou a, epi kèk mouch zèl klere t ap vole bò tèt yo.

Kounye a Fifina ak manman li vin kanpe nan pa pòt la ak yon pakèt rad sal nan men yo.

Manmi Ana di Popo: “Nou pral fè lesiv jodi a, ou gen dwa al avè nou si w vle.”

Popo pa t sou deplase nan moman sa a. Li te si tèlman konfòtab kote l kouche atè a, li santi l te kab rete atè a pou rès jounen an.

Men li resi leve atè a epi li woule je l bay manman l pou sijesyon li fè a. Se pa yon move lide pou l ta ale ak manman l ak Fifina kote yo pral lave rad la. Li kab byen gen chans pou l al jwe nan dlo a. Sa ta bon anpil. Popo kouri kanpe.

Popo di: “Wi, mwen vle ale, manman. Men, ki kote w pral lave rad yo? Nan fontèn ki nan kafou a?”

Manman an di: “Oo Oo, non, pitit mwen, se pa la. Fontèn nan bon pou lave veso oswa mamit lèt, oswa pou benyen tibebe tankou Pennsya, men li pi bon pou n lave rad nan kannal dlo k ap koule bò lari yo.”

Aprè sa, Manmi Ana bay Popo pote rad li t ap pote yo epi li di:
“Men, pote rad sa yo. M ap tounen al pran Pennsya.”

Menm jan ak Popo, Pennsya pa t mete rad sou li pandan tout jounen an. Sè l sa k te sou li se yon ti kolye ti grenn kajou ki pase nan kou li. Manmzèl se te yon bon tibebe, li pa t kriye anpil epi li sanble l te kontan pou l soti pou l al travay ansanm ak manman l.

Kannal dlo a pa t pi gwo pase kèk ti kannal dlo ou konn wè apre lapli fin tonbe. Men dlo a se yon bon dlo sous klè ki sot nan mòn nan ki t ap koule nan yon ti kannal an wòch pou moun ki pa t gen pi lakay yo.

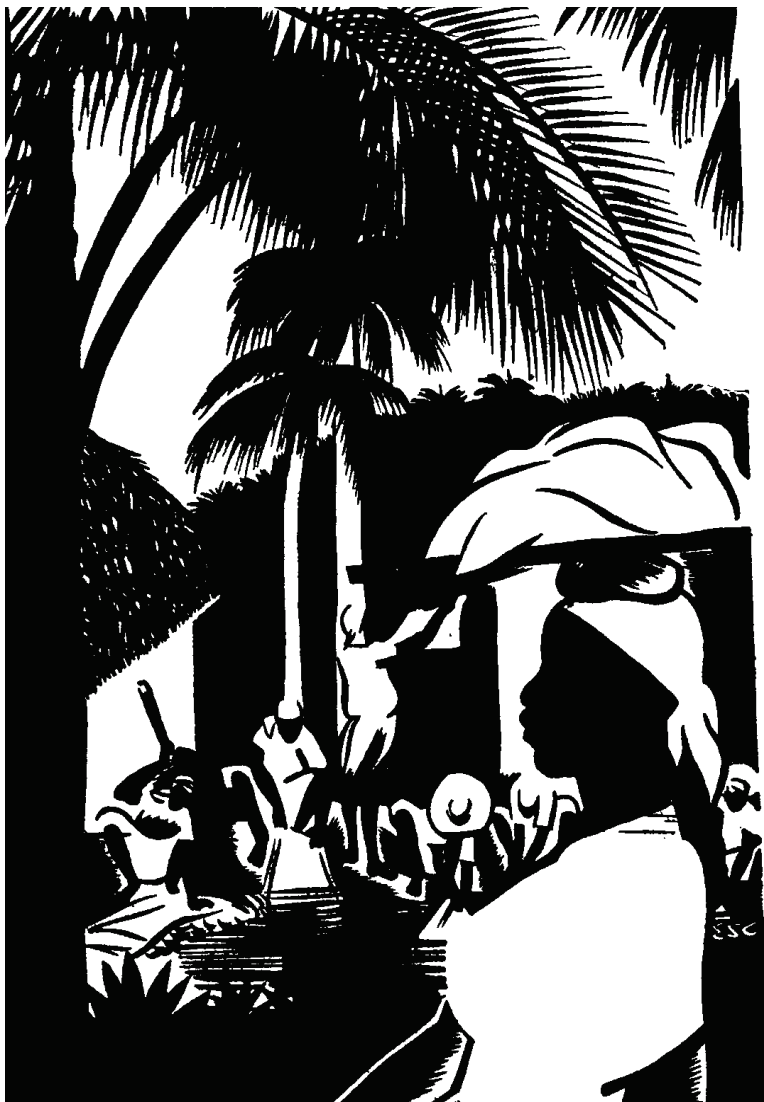
Pandan Manmi Ana ak Fifina t ap lave rad yo youn pa youn, Popo ak Pennsya t ap jwe nan dlo a. Popo okipe ti sè l la byen. Li mete l chita arebò ti kannal dlo a pou pye l ka tranpe nan dlo a pandan li menm l ap kouri monte desann nan mitan kannal dlo a, pandan l ap bat dlo a ak pye l epi l ap pran bon jan ti plezi l.



Yon lòt moman Popo remake kèk lòt medam ki vin lave rad yo nan kannal la tou. Medam yo al chita yon ti kras pi wo bò kannal la epi yo kòmanse bat rad yo nan dlo a menm jan Manmi Ana t ap lave rad pa l yo. Medam yo pran chak rad, yo tranpe l nan dlo a epi yo savonnen li, apre sa yo mete rad la sou tèt yon wòch epi yo bat rad la ak yon batwèl pandan dlo savon an ap soti nan rad la. Yon ti tan apre te gen tout yon ranje medam ki vin plen tout bò lari a. Te gen lòt timoun tankou Popo ki t ap jwe nan dlo a tou, epi te gen lòt tibebe tankou Pennsya ki te chita etan pye yo t ap tranpe nan dlo a. Tanzantan, yon chen oswa yon kabrit vin bwè dlo nan kannal la. Yon jounen ki te kòmanse yon jan raz epi san bri jounen an vin chaje ak tout kalite bri ak anpil aktivite.

Kounye a te vin gen twòp moun k ap pase nan lari a ak chay sou tèt yo. Pami yo te gen yon jèn timoun ki te atire atansyon Popo ak Fifina: se te yon ti fi ki t ap souri ak yon gwo bak sou tèt li, yon ti ban sou bra li.

Tout timoun ann Ayiti aprann pote chay sou tèt yo. Popo te deja konn kouman pou l pote chay sou tèt li. Li kab al nan boutik pou l al achte yon ba savon oswa yon panye fri epi l tounen lakay li avè l sou tèt li menm jan ak ti fi ki t ap pote bak la sou tèt li a. Pou yon ti gason ki renmen jwe tankou Popo, sa pa t yon problèm, paske l te kab bliye chay ki sou tèt li a pandan l gen 2 men l pou l jwe.



Yon seri medam k ap lave rad.

Men, ti fi ki te gen bak la sou tèt li a ki t ap souri a, se pa jwe li t ap jwe. Se vann yo te voye l al vann, epi Popo kab wè bak li a te chaje ak bagay pou vann. Lè ti fi a rive pre yo li ouvè ti ban l lan, li mete l atè, epi li mete bak la sou li.

Je Popo ouvè byen laj, bouch li kòmanse fè dlo, li t ap gade yon bann piwili, ti baton sirèt mant wòz e blan. Se te yon kalite sirèt ki mou ki fonn nan bouch; li te gen yon bon odè mant, epi lè ti fi a desann bak ki te sou tèt li a, li te oblije ap pouse mouch ak myèl. Te gen yon bann mouch ki te chita sou sirèt yo byen alèz, sou dous yo ki te san kouvri pandan ti fi a t ap mache avè yo sou wout la anba solèy la.

Ti fi a mande: “Èske w ap pran yon piwili? Piwili yo senk kòb chak epi yo bon. Manman m fèk fè yo. Èske w ap achte youn?”

Popo vire gade manman l pou mande l, men manman l souke dwèt li pou l di non. Fifina leve tèt li pou l gade. Men yon peni pa fasil pou jwenn ann Ayiti. Manmi Ana pa t sèten li te kab depanse de a twa peni pou l achte sirèt jou sa a.

Tou dousman, Popo di manman l: “Tanpri, manman.” Fifina sipliye manman l epi l di: “Nou gen kèk mwa nou pa goute yon sirèt.”



Manman an fè yon ti reflechi epi li di: “M pa konnen. Pa kounye a. Petèt apre nou fin fè tout travay nou, lè ti fi a ap tounen pral lakay li, nou chak ap kab achte yon piwili.”

Popo bat bravo epi li vòltije al tonbe nan dlo a. Fifina met do men l nan bouch li pou l montre jan kè l kontan. Ti fi a ramase afè li, li mete

ban an sou bra li epi li kontinye mache sou wout la. Fifina ak Manmi Ana retounen al lave rad yo, epi yon lòt fwa ankò Popo algalope nan dlo a epi l al bat dlo a. Pennsya fè kòm si l ap choute ak pye li, epi l ap ri, sanble li konprann tou.

Lè yo fin fè lesiv, Manmi Ana tòde rad yo pou wete tout dlo ladan yo epi li anpile yo nan yon bokit an fèblan. Li leve bokit rad la met sou tèt li. Li kite Fifina ak Popo ap voye je sou Pennsya, li kòmanse mache al lakay li. Te gen yon gwo pil rad blan li t ap balanse sou tèt li.



Lè Manmi Ana rive lakay li, li deplwaye rad yo epi li tann yo byen dousman atè sou gazon bò kay la. Pesonn pa t gen okenn liy pou yo tann rad nan lakou lakay yo.

Popo mande manman l: “P ap gen anyen pou m fè?”

Manman l di l: “Oo, wi. M ap bezwen w al sou wout la pou w al pran kèk fèy savon pou mwen pou m lave veso yo. Mwen lave rad yo ak ti rèss savon mwen te rete a, epi si m pral achte piwili yo pou nou, mwen pa gen lajan pou m depanse pou m achte yon lòt ba savon. Pran yon bon valè fèy savon pou mwen.”

Fifina di: “Mwen prale tou. Mwen konn kote fèy savon yo ye pi byen pase l.”

Yo tou de kouri desann nan chemen an. Epi san pèdi tan, Fifina mennen Popo sou yon touf pye fèy savon bò wout la. Yo pran kèk fèy savon pou yo eseye. Nan fwote fèy yo nan men yo, fèy la fè kim menm jan ak kim savon.

Fifina di: “Fèy sa yo bon. Ann pran valè fèy nou ka pote nan men nou.”

Popo di: “Ok.” Epi l ap ranmase yon bon valè fèy.

Dis a kenz minit pi ta, lè Popo ak Fifina ak Manmi Ana te bò fontèn nan ak Pennsya, yo t ap pran yon bon beny, tout kò yo te kouvri ak kim savon kòm si se plim mouton ki te sou yo, ti fi ki t ap vann sirèt la tounen. Bak li a pa t vid, men li te fè yon bon lavant apre l te fin pase bò kote fanmi an kote yo t ap lave rad la. Manmi Ana te kenbe mo li, li pran 2 peni nan pòch jip li epi li achte yon piwili pou Fifina ak youn pou Popo. Pa Fifina a te blan epi pa Popo a te wòz.

Manman an di yo: “Nou chak va bay Pennsya goute nan pa nou an. Li pa bezwen yon piwili antye.” Pennsya fè yon ti bri “woup woup” pandan l ap gade piwili yo.

CHAPIT 4

BÒ LANMÈ

Yon apremidi, lè pa t gen travay pou fè epi jounen an te briye ak yon solèy tou jòn, Popo ak Fifina ale nan plaj.

Pa dèyè kay yo te gen yon ti pant ki pa t twò long. Nan fen pant lan te gen gwo pyebwa ki gen rasin tòde ki sanble ak koulèv epi ki boukle sou tèt tè a. Apre kèk pye pi devan, arebò dlo a, te gen yon pakèt gwo wòch ki aliye arebò lanmè a.

Bò lanmè a te gen fòm yon koub. Popo gade anwo li gade anba, li te kab wè pò Okap la ki gen fòm prèske tankou yon sabo cheval. Li te kab wè anpil mòn ki kanpe tankou se anba lanmè a yo soti. Li wè pwent tèt yon bann gwo wòch ki chita nan lanmè a bò rivaj la, ak kèk pye zanmann ki te pouse nan mitan wòch yo.

Popo ak Fifina chita kòt a kòt sou yon gwo wòch epi y ap gade lòt bò lanmè a. Te gen kèk bato a vapè byen lwen ki te lage lank yo, epi te gen yon pakèt ti batiman a vwal pre yo.

Popo di byen fò: “Ala bèl yo bèl!” Fifina dakò avè l epi li di: “Se vre wi.”

“Men, gade pakèt ti kannòt sa yo k ap sot bò lanmè a. Sa yo ye?”

Fifina di: “Se kannòt a ram yo ye. Bagay sa yo ki dèyè ti batiman mesye yo ap vire agoch adwat tankou yon ke a, Papi Jan rele yo goudi. Li di yo tankou ram batiman.”

Popo t ap gade yon ti bato ki pa pi long pase yon chaloup gwosè nòmàl. Twa mesye do touni kanpe nan pwent bato a yo t ap manevre goudi yo ale vini, ale vini, byen trankil, tankou yon ke bèt k ap souke. M pa konn kouman men mouvman ke batiman sa yo fè yo deplase al devan.



Popo di: “Gade! Gade youn pre rivaj la. Mesye yo ap mache antre nan dlo a epi y ap pouse l nan dlo a.”

Fifina di: “Wi, men èske w wè sa y ap pote nan kannòt la?”

Te gen yon tigason apeprè menm gwosè ak Popo ki te chita nan pwent devan ti kannòt la. Li te tou touni, epi li te gen yon kòk gagè anba chak ponyèt li. Apa de ti gason ki te gen poul yo, kannòt la te gen yon panyen mango, 2 rejim bannann, ak yon ti jako vèt tou piti ki mare nan pye epi ki chita sou youn nan ram batiman an.

Popo kouri leve kanpe sou pye li epi li leve men l anlè, li t ap voye men bay lòt timoun nan. Lè li wè ti gason an ap gade li, li rele byen fò epi li di: “Ki kote ou prale avèk poul yo?”

Ti gason an fè yon gwo souri.

Li reponn byen fò: “Nou pral nan gwo bato yo pou nou al vann.”

Nèg ki t ap pouse kannòt la antre nan dlo a, kouri monte abò kannòt la epi li te kòmanse manevre zaviwon yo; epi ak chay dwòl ki te sou ti bato a, li te gen tan ap flote ale sou lanmè ble a.

Popo lonje kò l sou wòch la, li met de men l anba manton li epi li kòmanse ap reve je klè. Li t ap mande tèt li nan ki kalite bato Papi Jan te pati epi ki kote li do ye kounye a. Èske li t ap vann machandiz bay bato a vapè ki te jete lank tou pre orizon an? Oubyen li ale pi lwen pase pò a nan mitan gwo lanm lanmè yo? Kote li jete nas li? Popo pa t gen pblèm ak okenn nan chwa sa yo, epi li t ap twò kontan pou li ak Papi Jan. Men, yon jou y ava gen bato pa yo. Papi Jan te pwomèt li sa. Lè sa a li va vwayaje tankou ti jènan ki gen poul li yo. Aaa, ala bèl sa ta bèl!

Pandan tan sa a, Fifina menm t ap voltije sot sou yon wòch ale sou yon lòt. Pafwa li te fè yon ti kanpe pou li gade nan dlo klè tou plat la. Li kanpe tou trankil pou yon moman, epi apre sa li kòmanse sote epi li pran grenpe ankò. Brid sou kou, li fè yon sèl kanpe byen vit epi li rele byen fò: “Popo! Oo, Popo, vini vit!”

Popo pa t menm mande sa l bezwen, li kouri leve, epi li kouri al bò wòch kote Fifina te kanpe a. Wòch la te anba yon pye zanmann ki te pandye sou dlo a, epi li te tèlman rive lwen nan dlo a, pou w rive jwenn li se sou yon lòt wòch pou w monte epi pou w fè yon ti vole.

Popo pale tou ba, san pran souf, pandan l kanpe bò kote sè li. “Ki sa li ye? Ki sa li ye?”

“Gade la a.” Li lonje dwèt li sou dlo a tou pre pati anba wòch la.

“Oo, wi!”

Popo glise desann sou vant li, tèt li pandye sou rebò wòch la. Fifina bese sou jenou li bò kote misye, li apiye sou men l pandan l ap gade dlo klè transparan an ak anpil atansyon.

Pi ba tou pre sab blan nan fon an, yo te kapab wè yon foul bèl pwason jakò koulè wouj, ble ak jòn, ki t ap ale vini byen vit. Yo te parèt

klere epi yo te bèl tankou ti baton sirèt, men ni Popo ni Fifina pa t janm wè okenn bèt vivan ki gen bèl koulè vif kon sa.

Popo pa t ka tann, li mande: “Ou panse nou ta ka pran kèk ladan yo?”

Fifina souke tèt li.

Li di: “Nou pa gen anyen pou n kenbe yo. Met sou sa, ki sa nou pral fè ak yo si n kenbe yo?”

“Nou te ka mande Manmi Ana kuit yo pou nou manje aswè a.”

Fifina reponn: “Sa ta yon wont pou nou manje yo, yo tèlman bèl.”



Popo reflechi yon ti moman, apre sa li vin dakò byen kal. Yo te twò bèl pou moun manje yo. Petèt li t ap pi bon tou pou moun pa fè yo pè.

Li di tou ba: “Ou gen rezon.”

Fifina sijere: “Men, nou te ka pran kèk krab pou nou pote lakay.

Manmi Ana renmen krab.”

Yo grenpe tounen monte sou wòch yo, yo desann al arebò dlo a yon lòt kote, epi yo kòmanse fouye nan sab la epi yo grate nan dlo a ak kèk ti branch bwa.

Popo rele menm moman an: “Men, Fifina, mwen kenbe premye a. Epi se yon bèl grenn krab tou. Gade!”

Li montre l yon gwo krab wouj-vèt, li kenbe l byen kenbe pou dan krab la pa mòde l.

Fifina di: “Bon, mete yon wòch sou li jiskaske m jwenn youn tou. Apre sa nou ka mare pye yo ansanm pou yo pa ka ale.”

Yon ti moman apre, Fifina kenbe yon krab tou, yo mare dan krab yo ansanm. Apre sa, yo kontinye chache toujou, yo chak ap fouye nan bò pa yo. Trapde, chèn krab la te prèske mezire longè yon mè. Fifina di yo pran ase pou jounen an.

Men, anvan yo te menm deplase pou yo tounen lakay, yon bato vin ap file tou pre rivaj la epi Papi Jan ak plizyè lòt gason desann, yo pran mache al atè. Popo te sezi o kòmansman. Li pa t panse li te gen tan lè pou bato yo retounen. Men se papa l ki te la toutbon, epi te gen anpil lòt ti bato nan dlo a ki t ap pwofite de ti van an pou yo retounen. Yon pakèt ti vwal blan t ap briye nan reyon solèy ki t ap kouche a.

Se bagay moun p ap janm bliye. Epi men Papi Jan, li kanpe pye atè bò lanmè a, 2 pye l ouvè, janm pantalon l woule al jis nan jenou l, yon vye chemiz san manch san boutonnen sou li, ak yon kolonn pwason klere tankou kristal nan men li. Pwason yo te pandye nan yon ti branch wozo ki pase nan gòj yo soti nan bouch yo.

Fifina mande: “Ki sa nou pral fè ak tout pwason sa yo?” pandan li t ap gade kolonn pwason Papi Jan an premyèman ak krab yo apre sa.

Papi Jan di: “Gen ladan yo nou pral manje, gen ladan yo nou pral vann nan mache a. E si nou genyen ki rete, m ap pote yo bay Jak, tonton ou, ki rete sou lòt pwen *Rue Bord de la Mer* la. Nou poko ale wè li depi lè nou te vin rete lavil la. Mwen ta renmen pote yon kado pou li.”

Popo prese mande l: “Èske mwen ka ale tou?”

Papi Jan reponn: “Pa aswè a. L ap twò ta lè m ap tounen. Men, petèt yon lòt fwa . . . Oo!” Toudenkou li remake kolonn krab yo bò pye l atè a. “Mezanmi, gade sa yo! Mwen wè mwen gen 2 timoun entèlijan. Manmi Ana pral kontan wè sa yo! Yon jou mwen va ban nou yon ti amizman. Petèt dimanch pwochen m ap mennen nou al flannen pou n al wè fa a.”

Popo monte zepòl li. Li santi l tankou yon gwo gason. Epi pwomès flann pou y al wè fa a fè l bliye moman sa a li fenk sot pran refi pou l al vizite kay Tonton Jak la. Li suiv Papi Jan ak Fifina monte pant lan ap trennen kòd krab li a ak anpil fyète menm jan Papi Jan t ap pote pwason klere li yo.

CHAPIT 5

YON VWAYAJ ANDEYÒ

Kèk semèn pase epi Popo kòmanse santi yon gwo koneksyon ak vil la. Se lavil pou fanmi an rete. Li te prèske bliye pa gen lontan yo te fèk vini kòm etranje Okap. Men kounye a li tandè pawòl ki te fè l sonje peyi l. Manmi Ana te santi l tris ak nostalji pou fanmi li ki rete nan mòn yo. Li te anvi rewè Grann Tèsilya, manman l, anpil. Li te vle pou li la nan kay li te toujou rekonèt kòm lakay li a; an reyalye kay sa a se kote Manmi Ana te fèt. Li te santi yon tristès tou pou Matant Mari ak pakèt pitit li yo. Manmi Ana pa t janm rete lwen fanmi li anvan, se nòmal pou l sonje lakay li.

Papi Jan di li: “Se pou w ale nan peyi w samdi ak timoun yo. Sa ap ba ou 2 jou pou w vizite. M ap vin chèche ou dimanch apremidi.”

Avèk pèmisyon sa a, kè tout moun te kontan. Popo pran danse nan mitan kay la. Fifina bat bravo. Epi Manmi Ana kouvri figi l pou li pa t montre jan kè l tèlman kontan, li t ap kriye.

Samdi! Oo, bon jou kontantman!

Pou ki sa ou pa vini pi prese samdi? Èske ou pa wè ti Popo chita nan papòt joup a ap tann? Èske ou pa wè Manmi Ana kanpe an silans, li kenbe Pennsya nan bra l, l ap tann? Pou ki sa ou pa ka vini pi prese, samdi?

Men samdi t ap fè prese. Samdi rive. Popo mete ti chemiz blan li epi li santi l byen abiye. Fifina mete rad ki pi pwòp li te genyen an epi Manmi Ana bay Pennsya yon bon beny. Epi yon lòt fwa ankò, ti gwoup la derape pou y al an vwayaj. Fwa sa a, vwayaj la pa t menm ak dènye sa yo te fè a sou plizyè pwen. Premyèman, yo te kite bourik yo nan lakou dèye kay la paske yo pa t gen gwo pakèt pou yo pote. E dezyèmman, Papi Jan pa t avèk yo. Kòm dabitid, li te pati al nan bato a paske li pa t ka rate yon jounen travay.

Lè yo rive bò pwent vil la, yo poze pou yo gade labatwa a. Se te yon glasi anba yon tonèl ki te kouvri ak tòl. Kote sa a, chak jou yo te touye mouton ak bèf pou moun lavil yo te ka gen vyann.

Ou ta panse nan yon vil tou piti tankou Okap sa pa ta nesesè pou yo touye bèt chak jou. Men ann Ayiti glas difisil anpil pou moun jwenn. Pa gen okenn glasyè ni gwo frijidè, e piske vyann pa ka kenbe nan yon tanperati cho kon sa, yo oblije touye bèt chak jou. Se poutèt sa labatwa a toujou okipe.

Manmi Ana te pran yon ti poz pou yon ti moman pou l kite pitit kirye li yo gen yon lide sou sa k t ap pase a. Te gen yon douzèn towo bèf ak mouton ki te mare toupren a, e te gen kèk mesye ki t ap file kouto yo; men yo pa t vle wè bèt yo k ap mouri, se kon sa yo vire do yo byen vit pou yo pa wè lè y ap touye bèt yo.

Yon ti kras pi lwen sou wout la, yo te pase sèl pi gwo faktori nan vil la, kote yo mete anana nan bwat pou voye yo nan peyi Etazini. Popo te wè anpil nèg nwa k ap travay la. Yo pa t deplase trankilman tankou lòt travayè; sa te fè Popo panse li pa t ap renmen travay prese kon sa.

Fifina mande manman l: “Ki kote n ap dòmi aswè a?”

Manmi Ana reponn: “Petèt kay Matant Mari. Grann Tèsilya pa gen anpil plas kounye a. Men, kay Matant Mari a nou ka ouvè de twa nat atè a pou nou menm timoun yo. L ap gen ase plas.”

Popo di: “Mwen ta pito dòmi kay Grann Tèsilya.”

Fifina reponn: “Mwen m pa ta vle sa. Grann Tèsilya gen kochon sa a ki pa sispann antre soti nan kay la. Sa se yon kontraryete lè se atè w oblije domi.”

Popo di: “Kochon an dòmi tou. Li p ap kapab deranje nou lè l ap dòmi.”

Manmi Ana reponn finalman: “Enben, se lakay Matant Mari nou pral dòmi kanmenm fwa sa a.”

Pou tout rès vwayaj la yo mache an silans. Yo pase nan yon wout long anba lonbray pye mango ak pye bannann, kèk pye kandalam chaje ak pikan ak kèk pye palmis byen wo. Epi nan aprè midi, yo rive nan ti chimen ki travèse pye kafe yo, ki mennen sou ti mòn nan rive nan bann ti kay fanmi yo, tou fatigue, benyen ak pousyè.

Yo ale kay Grann Tèsilya anvan. Popo te ka wè ti kay pay li te konnen an byen depi byen lwen. Li te ka wè gwo pye mango a chaje ak bèl fwi, bèl mango mi ki te gen ti koulè jòn abriko ak vèt kounye a, yon bèl bagay. Popo panse se vrèman yon bon bagay pou yo te retounen. Li pa t ka tann li rive sou tèt mòn nan. Bouch li kòmanse kouri dlo lè li sonje jan mango ki nan lakou grann ni yo dous. Se sèten pa gen okenn lòt pye mango ann Ayiti ki bay pi bon mango pase sa a. Li menm ak Fifina kite Manmi Ana epi yo kouri monte nan chemen an.



Grann Tèsilya, yon ti granmoun nwa figi plise ak yon pip nan bouch li ak yon po ki tankou yon fèy sèch ann otòn, te kontre yo nan pòt la.

Li di byen fò: “*Ab mi cher, ti monde!*” Se te pi bèl espresyon tandrès li, ki te pwononse an kreyòl fransize. Sa vle di: “*Pitit mwen renmen anpil yo.*”

Nan kèlke minit, timoun soti nan tout direksyon, sòti alantou kay la, nan jaden bannann, nan touf raje, tout pitit ak pitit pitit Grann

Tèsilya ki toujou rete nan kay fanmi an, yo vin rankontre vizitè yo ki te soti lavil la.



Granmè Tèsilya ak Manmi Ana kòmanse pale tèlman vit, avèk anpil kè kontan, Popo te apèn ka konprann sa yo t ap di a. Apre sa, youn kole kou ak lòt epi yo anbrase kòm si yo te separe pou plizyè ane olye de kèk semèn tou kout.

Kèlke minit apre, tout fanmi an sòti devan jouta ki kouvri an pay la epi yo chita atè. Popo ak de ou twa lòt timoun monte sou pye mango a epi yo souke branch yo. Yon colonn mango tonbe. Timoun yo ranmase yo atè a epi yo pase yo bay granmoun yo. Apre sa, tout moun kòmanse manje.

Mango se yon fwi ki gen anpil ji men ki gonmen ak yon gwo grenn anndan l. Se sou grenn mango a chè mango a tache. Po a yon jan di e w ka kale l pandan w ap manje l. Chè mango a gen yon koulè jòn klere; pou Popo ji mango a gou ase pou l sèvi kòm rekonpans pou tout pòblèm li bay pou moun manje l.

Pandan moun yo t ap manje, yo jete po yo ak grenn yo devan yon ti kochon visye ki t ap kouri pran yo youn aprè lòt, epi l ap gwonde kòm si li pa janm satisfè ak sa yo ba li a. Kèk gwo kòk batay Kouzen Andre te genyen t ap beke po mango yo tou.

Nan yon ti moman, tout moun fin manje epi Fifina sonje travay li. Li ale nan sous dlo a ki tou pre kay la, li pran kalbas la yo te kite la tout tan pou sizanka, epi li pote l plen dlo pou granmoun yo te ka lave men yo ki te gonmen ak sòs mango.

Popo suiv li nan chemen an epi li remake gwo papiyon ki gen zèl klere ki t ap vole anlè touf raje yo sou wout la. Kè li kontan, men li te kòmanse santi dòmi nan je l. Li te leve byen bonè nan maten e li te fè yon vwayaj long ki fatigan ansanm ak Manmi Ana ak Fifina.

Lè li tounen nan joupa a, li lonje kò l atè devan pòt la, epi dòmi pran l. Lè li leve, solèy la te gen tan disparèt. Anviwònman kay la te trankil, epi Manmi Ana di yo li lè pou yo ale kay Matant Mari si yo vle òganize yo anvan l fè nwa nèt.

Pandan yo t ap mache anba pye bannann yo, Popo pran plezi l ap voye wòch sou zandolit nwa yo ki t ap kouri atè a nan mitan fèy yo ak zèb yo.



Fanmi an antye soti devan kay la.

CHAPIT 6

TANBOU PANDAN LANNWIT LA

Fwa sa a, Popo pa ka dòmi. Pennsya, Fifina, Manmi Ana ak Matant Mari t ap reve nan ti joupa a. Men, Popo kouche je klè, l ap gade limyè lalin ki t ap koule sou pant mòn deyò a nan fant pòt la. Li t ap koute kout tanbou nan savann anba a.

Sa te pran yon demi èdtan mache pou piti pou rive nan plas la tou pre gran wout la kote leswa tanbourinè yo jwe epi moun danse Kongo. Popo pa t janm ale la, men, Andre, gran kouzen li, te la kounye a. Popo sèten de sa, paske li menm ak Manmi Ana te rankontre l ap desann nan chemen an ansanm ak kèk ti mesye nan katye a jis apre solèy kouche.

Popo swete li te yon gran gason pou li te ka ale nan dans tou. Vrèman vre, pandan li kouche sou ti nat pay li a, l ap koute tanbou yo, li santi li sèten li kab konn ki wout pou l fè pou l desann ti mòn nan epi pou l monte rive sou gran wout la kote tanbou yo te ye a. Pandan silans nwit lan, ou tande tanbou yo kòm si yo tou pre, yo te bay yon son djanm epi rapid, yon son vivan ki fè pye yo vle swiv mouvman mizik la. Nan mitan nwit trankil la, tanbou yo sonnen kòm si yo tou pre, yo t ap bat yo byen fò, byen rapid, ak yon son vivan ki te fè pye ou anvi kenbe mouvman an. Nan gwo fant pòt la, Popo te kapab wè tout savann nan tankou yon basen limyè lalin. Epi tanbou yo ak dansè yo te jis nan pye mòn nan.

Popo leve epi li soti deyò. De mesye t ap pase desann wout mòn nan devan joupa matant li a, yo t ap ri epi yo t ap pale. Li konnen se nan dans lan yo t aprale, e piske Andre lòtbò a, Popo deside menm kote a pou li ale tou. Ala bèl plezi sa ta ye, pou l ap gade tanbourinè yo k ap jwe! Petèt yo ta kite l bat gwo tanbou a yon fwa. Antouka, li pral wè. Se kon sa, li pran chemen mòn nan, pa lwen dèyè mesye yo.

Fèy bannann yo te tankou vantay vèt long nan limyè lalin nan. Van an te fè yo balanse dousman. Pafwa, pandan Popo ap desann sou wout

la, li wè yon pye palmis ki moute byen wo, tèt li kole ak zetwal yo. Kou li fin travèse yon ti kouran dlo k ap fè bri nan wòch yo, dlo a te sanble li prese pou l rive yon kote. Popo desann sou jenou l egzakteman nan mitan l epi li pran on gòje dlo. Ala fre dlo a te fre sou jenou l epi sou manton l! Li tèlman renmen dlo a, li ta lonje kò l ladan l si li te gen tan. Men, li te oblije prese pou l ale nan dans lan.

Pandan li t ap rive nan savann nan, tanbou yo t ap sonnen pi fò firamezi. Chemen an pi laj kounye a, epi lalin nan te klere. Syèl la te plen zetwal. Plizyè jèn ti mesye ak jèn ti medam t ap vini dèyè l, e anvan li bat je l, yo tout te sou gran wout la, kote te gen joupa ak limyè ak anpil lòt moun ki t aprale nan dans lan. Pa gen moun ki te pote atansyon a ti gason ki t ap mache pou kont li a. Sa pa t deranje Popo, paske timoun ann Ayiti abitye mache pou kont yo nan fènwa. Li te konnen lannwit te dou tankou lajounen. Epi tou pre a, te genyen dansè, tanbourinè ak tanbou!

Pi devan an, te genyen ti limyè plizyè flanm lanp a gaz arebò chemen an. Pandan Popo t ap pwoche, li te kapab wè anba yo ti estann medam ki te gen plizyè pil sirèt pou vann, pen blan, pwason cho ak patat fri, ak ti bonm kafe nwa sou chabon dife bò pye yo. Li swete li te gen yon penich pou l achte yon pen.



Tanbou yo t ap sonnen pi fò firamezi.

Popo fofile kò li antre nan plas la, anba yon tonèl ki kouvri ak pay, ki ouvè sou tout kat bò, kote anpil moun t ap danse. Epi nan yon kwen twa nèg nwa t ap bat gwo tanbou wo diferan gwosè, k ap balanse ale vini, men mesye yo t ap mouvman ak yon vitès rapid, pandan y ap bat yon mizik pwofon ki t ap vibre.

Tanbou yo, jan Popo te konnen an, te fèt ak bwa fouye, yon bout kouvri ak po bèf sèch oswa ak po kabrit sèch, pafwa te gen kèk plim bèt la sou moso po bèt sou tèt tanbou a. Tanbou ki pi wo a te mezire kat pye wotè kon sa, prèske menm wotè ak Popo. Yon gwo potorik jenn gason te kenbe l nan mitan jenou l, li panche tanbou a pa devan, li yon ti jan, pandan l t ap jwe l ak yon baton nan yon men, pandan dwèt lòt men li t ap pwodui yon seri bèl son byen rapid ki fè gwo bri.

Mesye ki t ap bat 2 pi piti tanbou yo, t ap sèvi ak dwèt yo sèlman pou yo fè mizik la. Bò kote youn nan tanbourinè yo, te gen yon ti gason ki akoupi ak yon pè bagèt nan men l, ki te kontinye frape bagèt yo nan son mizik la sou kò gwo tanbou a. Twa tanbourinè yo ak ti gason an ki gen bagèt li t ap frape sou bwa a, t ap balanse devan dèyè ak kè kontan pandan yo t ap jwe. Yo te kontan yo t ap fè gwo mizik kon sa pou moun ki t ap danse anba tonèl pay la.

Gason ak fi te la ap danse, youn anfas lòt men youn pa t manyen lòt, pye yo t ap bouje rapid atè a. Tèt yo anlè, ponyèt yo louveri, ak souri sou vizaj yo, anba lanp gaz ki te bay yon ti limyè tou fèb. Anlè byen wo depase do tonèl an pay la ak pye bannann yo ak pye palmis yo, syèl la te klere ak zetwal ak lalin nan.

Popo kanpe tou pre tanbourinè yo, li te kontan anpil paske te gen anpil bri ak anpil moun. Te menm gen plis animasyon pase nan mache Okap la yon samdi apremidi, paske isit la tout moun t ap bouje sou son mizik tanbou yo, yo t ap ri epi yo t ap danse. Nan mitan foul la, Popo wè Andre k ap danse pou kont li, li t ap vire tou won epi li kwaze pye l nan mouvman rapid tankou yon kòk. Popo te eseye sa, men nan moman li te kòmanse metrize pa yo, tanbourinè yo sispann jwe epi dans lan kanpe. Apre sa, ti gason an kouri nan mitan foul moun yo, li rele:

“Alo, Andre!”

Kouzen li an parèt sezi. Andre di l: “Mwen te kwè ou t ap dòmi wi.”

Popo reponn: “Wi, m te prèske dòmi, men mwen tande tanbou yo.”

Andre di: “Enben, pito ou gentan tounen lakay anvan je Ana klè pou li pa wè ou pa la. Li pral enkyete pou ou.”

Popo di: “Mwen prale lè ou prale.”

Andre reponn: “Talè kon sa m prale wi.” Epi avan Popo te gen chans mande pou l bat gwo tanbou a, kouzen li pran men l, li achte yon tas pistach pou li nan youn nan estann bò wout yo. Epi li mennen l tounen sou wout ki mennen nan mòn nan.

Andre di: “Tout ti gason ta dwe ap dòmi.”

Popo reponn: “Ni ou menm tou.”

Andre ri.

Sou tout wout la, sou do ti mòn nan, anba pye bannann yo, pandan y ap travèse ti pas dlo ki t ap gazouye a, yo te ka tande tanbou yo k ap bat ak kè kontan anba nan plenn nan.

CHAPIT 7

JWE

Yon jou apremidi lè Popo ak Fifina te bò plaj la ap tann papa yo retounen nan ti kannòt li a, yo remake te gen anpil kap nan bèl syèl ble a. Kap yo t ap vole wo epi yo te swa, tankou yon ekip zwazo k ap vole nan yon bon ti van. Gen kap ki te kare, gen lòt ki te gen fòm triyang, epi gen lòt ki te gen ke long ou p ap janm wè sou zwazo toutbon.

Popo di: “Oo, Fifina! Èske w janm wè yon bagay kon sa?”

Fifina di: “M pa janm wè sa. Gade gwo kap sa a ki an fòm bwat la. Ala yon kalite sèvolan dwòl!”

Popo di: “Epi gade ti kap san ke a. Ala yon bèl ti kap!”

Fifina di: “Men kote fil kap yo? Ki moun k ap monte kap sa yo?”

Yo gade tout kote sou plaj la, yo gade anwo, yo gade anba sou yon gran distans; men yo pa t ka wè pesonn. Kap yo sanble pa gen anyen ki kenbe yo. Yo t ap vole tankou zwazo twopikal Ayiti yo, yo te sanble ak zwazo sa yo anpil.

Te gen yon gwo nyaj blan nan syèl la ki sanble ak yon touf lafimen.

Se te yon bèl bagay pou moun wè. Dlo lanmè a t ap woule sou sab la bò plaj la epi dlo a woule al kote Popo ak Fifina te kanpe a. Gen yon lanm lanmè long ki tankou yon lang koulè vèt k ap niche sab la epi k ap mouye pye timoun yo.

Toudenkou Popo di byen fò: “Men yo, Fifina. Ou wè yo sou gwo wòch la jis anba bò plaj la. Ou wè ti mesye yo ki kenbe fisèl yo. Se yo k ap monte sèvolan yo.”

“Wi, wi. Mwen wè yo.”

“Mwen ta renmen gen yon kap tou, Fifina.”

“Petèt Papi Jan va fè youn pou wou.”

“Ou panse sa, Fifina?”

Li di: “Wi, mwen panse sa. Mwen panse l ap twò kontan fè youn pou wou si ou ede fè ti travay nan kay la epi si ou pa bay Manmi Ana okenn poblèm.”

Popo bese tèt li epi l kòmanse reflechi. Li pa t ka tann pou l fè kichòy epi pou l enpresyone manman l. Li konnen depi manman l ta dakò pou l gen yon sèvolan papa l t ap dakò tou. Li fwote je li epi l t ap kalkile kouman li pral ede manman li.

Finalman li di: “Ann al lakay nou, Fifina. Mwen pral gade sa m kab fè pou Manmi Ana.”

“Nou kab al bò fontèn nan pou n ede medam ki vann lèt yo ak mamit lèt yo. Yo kab ban nou yon peni, e si yo bann nou yon peni nou ka pote l lakay. Sa ap yon bon bagay. Manman m bezwen lajan.”

“Pa gen poblèm. Ou prèske entèlijan tankou yon granmoun wi, Fifina.”

Li souke dwèt li devan figi li pandan l ap souri.

Byen janti, Fifina di: “W ap pase m nan betiz, ti gason. Se pa tout lè mwen panse kon sa.”

Yo kouri monte sou pant lan pou yo al sou *Rue Bord de la Mer*. Apre sa yo vire ale nan fontèn piblik la epi yo kòmanse mache nan mitan lari a. Popo ap trennen pye l nan poud pousyè a, men Fifina t ap mache tankou yon ti madanm.

Lè yo rive bò kot fontèn nan vrèman vre medam yo te la ak ti bourik yo. Se sou ti bourik sa yo yo pote mamit lèt yo. Sou chak do bourik yo te gen yon tapi an pay ki tankou yon dra. Sou do chak milèt yo te gen yon sakpay epi se ladan yo mete gwo mamit lèt yo.

Medam yo te gen tan fin vann lèt pou jounen an epi yo te vin nan fontèn nan pou yo lave gwo mamit yo ak dlo pwòp anvan yo tounen

lakay. Yo suiv ti bourik fatigue yo a rive jis nan tè dlo a epi yo kòmanse wete gwo mamit laj yo nan sakpay sou do bourik yo.

Popo pwoche byen janti.

“Madam, èske m kab ede w lave mamit lèt yo?”

Gwo madanm wo a gade vyep ti gason ki kanpe bò kote l la. Li fè yon ti souri.

“Ti gason, mamit sa yo pi gwo pase w wi.”



Ti gason an prese di li: “Men m panse m ka lave yo pou wou wi. M konn lave wi. Manman m toujou kite mwen ak Fifina lave veso l yo pou li.”

Madanm nan di: “M bouke mache. Depimmaten mwèn sou de pye m. M ap byen kontan pran yon ti repo.” Manzè bese tèt li pou l gade Popo ankò. Menm kote a manmzèl deside: “Ok, eseye lave yo non. Si w byen lave yo, m ap ba w yon peni.”

Popo pa ret tann madanm nan di anyen ankò. Li panche gwo mamit la sou yon bò, li rantre tèt li ak tout zepòl li anndan gwo mamit la, epi li kòmanse foubi anndan gwo mamit la ak yon ponyen sab. Popo te abitye foubi veso nan fontèn nan. Ti kò l toutouni rantre nan gwo mamit la epi de ti janm li yo ap bay sakad tankou pye krapo epi l ap travay ak men li. Se wè pou w ta wè.



Pandan tan sa a Fifina al foubi gwo mamit lòt madanm nan. Li menm li pa t chavire gwo mamit la sou yon bò menm jan ak Popo. E li pa t rantre tèt li ak zepòl li nan mamit la. Olye de sa, manmzèl rantre

bra li nan mamit la tankou yon granmoun. Manmzèl al kanpe sou ti bout mi ki bò fontèn nan, kon sa men l te kab prèske rive anba gwo mamit la.

Pandan timoun yo t ap travay, de medam yo al chita sou pa lòtbò lari a anba yon pyebwa. Yo rantre zòtèy pye yo anba sab la, epi yo detire janm yo ki te tou bouke. Yon lòt ti kadè yo toulede t ap fimen yon siga nwa epi yo t ap bay bèl odyans ansanm. Popo wè yo lè l wete tèt li nan gwo mamit la ak men l plen sab. Li wè tèt yo k ap balanse pandan y ap ri. Li wè tout dan yo deyò.

Yo dwe t ap pale de nouvo chapo yo t apchal achte lè yo fè ase lajan nan vann lèt. Oswa, petèt li te panse yo t ap ri gwo gwo nèg ki te anfas la. Nèg la salye yo ak chapo li. Aa! Se pa t nenpòt chapo non! Se te yon chapo long menm jan ak ansyen chapo moun ki te konn kondi charyo yo te konn mete yo. Epi sa k te pi komik la tout rès rad gwo gwo mesye a te chire. Machann lèt yo kache figi yo ak men yo lè nèg la t ap gade yo.

Lè timoun yo fin lave kat bokit yo byen lave, medam yo bay chak timoun yo yon peni jan yo te pwomèt yo sa a. Popo ak Fifina pran wout lakay yo ak kè kontan. Solèy la t ap kouche vit. Mare lanmè a t ap monte, epi ti vag lanmè blan t ap frape nan wòch ki bò lanmè yo. Te gen yon kolonn vwal batiman gri ki aliye sou lanmè vèt la. Tout ti batiman lapèch yo t ap tounen bò lanmè a ak pwason yo kenbe pandan jounen an. Pechè Okap yo t ap debake ak sa yo te kenbe pou jounen an nan lanmè a. Vwal batiman yo te klere nan solèy la tankou se zèl blan yo te genyen.

Fifina lonje dwèt li sou batiman yo epi li di: “Ala bèl!”

Popo di: “Wi, men kote sèvolan yo, bèl sèvolan nou te wè anvan n al nan fontènnan?”

“Mwen panse yo desann sèvolan yo atè. Epi m panse ti mesye yo al lakay yo, y al manje.”

“Deja?”

Fifina di: “Li gen tan ta wi. Anvan w bat je w solèy la pral kouche.”

“Bon, si m te gen yon sèvolan mwen pa t ap desann li bonè kon sa nan bèl apremidi sa a. Mwen t ap kite l anlè a depi m kab wè.”

“Ah, pa di Manmi Ana ak Papa Jak sa w ap di yo la a non. Yo kab pa anvi fè yon sèvolan pou wou si sèvolan an pral fè w antre ta pou w pa la lè y ap bay manje.”

Popo reflechi pou yon ti moman. Se te yon lide ki pase nan tèt mwen. Se pa tout bagay ki pase nan tèt yon ti gason li kab repete. Granmoun gen yon pakèt lide dwòl nan tèt yo. Men Fifina te konprann yo tout. Manmzèl konn ede moun anpil.

Finalman Popo di: “Oo, mwen konprann. Mwen pa p di yo anyen.”

CHAPIT 8

NOUVO SÈVOLAN AN

Papi Jan fwote manton li ak do men li. Tèt li te plise. Li t ap panse a sèvolan Popo a. Ki chans pou yon nèg ki okipe tankou Papi Jan ta mele nan yon afè sèvolan? Men ki jan l ka refize pitit li yon bagay kon sa tou? Popo, Fifina, Manmi Ana ak Pennsya yo tout kanpe la ap gade li epi y ap ret tann pou l di wi.

Manmi Ana di: “Yo te bon timoun jodi a. Fè yon kap pou yo pou w fè yo plezi, Papi Jan.”

Papi Jan voye men l anlè tankou l bay legen.

Finalman li di: “Ok, Ok. Ban m lapè tèt mwen epi m ap fè sèvolan an pou wou. Si m pa fè sèvolan sa a mwen konnen nou p ap janm kite m an repo. Lè w leve demen w ap jwenn kap la fini, tou pare pou w monte l.”

Popo kouri kanpe sot atè a epi li voltije ak 2 pye l anlè.

“Oo Papi Jan, Papi Jan!”

Fifina bat bravo epi li danse.

“Oo Papi Jan, Papi Jan!”

Manmi Ana fè yon ti souri. Pennsya fè yon ti bri.

Oo Papi Jan, Papi Jan! Gade ki jan ou fè kè Popo ak Fifina kontan! Yon sèvolan toutbon! Reflechì sou sa. Yon bèl sèvolan wouj oswa jòn oswa vèt, tankou yon zwazo peyi. Yon bèl sèvolan swa k ap vole nan nyaj yo, tankou yon rèv. Oo Papi Jan, kouman w vle pou Popo ak Fifina ta ka dòmi aswè a?

Nan demen maten, timoun yo leve kou solèy leve. Epi kòm papa yo te pwomèt yo, men bèl gwo sèvolan an la a tou fèt. Se te yon bèl sèvolan wouj ki te gen frany jòn e vèt. Sou kote sèvolan an te gen yon

gwo ploton fisèl. Popo tcheke tout bagay byen tcheke. Sèvolan sa a te bèl anpil.

Popo di: “Sèvolan an pare pou l vole wi, Fifina.” Fifina di: “Wi Popo. Pa gen kap ki pi bèl pase sa a.”

Yo tout pote bèl kap la soti. Yo mache tou dousman, yo desann ti mòn nan al bò plaj la ak anpil prekasyon. Lè yo rive sou bèl sab blan an bò plaj la, yo fè yon ti kanpe pou asire tout bagay anfòm sou tèt yo.

Non, nou po ko fin pare nèt. Popo souke tèt li. Te gen yon ti branch bwa ki pa t twò lwen, epi li pa t vle pran chans. Li deja wè anpil bèl kap ki kwoke nan branch pyebwa a. Epi li pa t vle pèdi sèvolan l lan menm jan an.

Popo di: “Ann deplase al pi lwen bò plaj la.” “Ok.”

Fifina ede l mache ak sèvolan an lwen danje.

Popo di: “Kounye a, kenbe sèvolan an pou m kab dewoule fil la. Pa kenbe l twò fò non, epi lè m di w lage l, w a lage l. Ou konprann?”

Manmzèl di: “Wi, mwen konprann. Prese deplòtonnen fil la non!”

Popo deplòtonnen fisèl la pou apeprè senkant pye kon sa. Li vire gade dèyè pou l wè si l gen kote pou l kouri. Pa t gen anyen sou wout li. Tout bagay te anfòm.

Popo di: “Ou pare, lage l.”



Menm kote a Fifina lage sèvolan an. Epi Popo kòmanse kouri tou.

Tousuit apre bèl sèvolan an kòmanse monte anlè, tankou yon bèl etwal wouj k ap sot atè bò lanmè a monte nan syèl la. Ala bèl! Li monte, li monte, li monte anlè tou dwat. Popo kòmanse ap ba l fil. Li te gen yon gwo woulo fisèl, epi li te gen ase fil pou bay sèvolan an.

Fifina kouri al kote Popo, men Fifina pa di anyen. Li pa t gen anyen pou l di. Ki sa yon moun ka di lè yo wè yon bèl etwal wouj ki leve sot bò sab sou plaj la nan mitan jounen an?

Sa te bèl pou wè, mwens ou pale plis ou kab apresye sa w ap gade a. Men Fifina te konnen kap Popo a se pa t yon zetwal toutbon. Li te sanble ak yon zetwal epi l te fè moun panse a yon zetwal.



Nou kab wè tout ti batiman a vwal yo sou lanmè a anfas pò a. Yon lòt jounen travay te deja kòmanse pou yo, yon lòt jou ap pran sakad sou lanmè a. Nan youn nan ti kannòt yo, Papi Jan te kanpe ladan. Li te kenbe poto vwal kannòt la ak yon men epi li t ap voye lòt men an anlè ak anpil fyète. Pandan l kanpe abò batiman an, chemiz chire l la t ap vole nan van an tankou yon drapo ki pran bal. Bra li ak zepòl li te klere tankou yon fèy tòl anba yon solèy ki fèk leve.

Popo te konnen papa l te fyè tankou nou pou l ap gade sèvolan an. Pou ki sa pou l pa fyè? Èske se pa li ki fè l?

Yon lòt ti kadè tout batiman yo te kite pò a. Lanmè a vin plat epi solèy jòn won an t ap monte nan syèl la firamezi.

Fifina mande Popo: “Kouman sèvolan an ye?”

Popo di Fifina: “Anfòm. M panse gen bon van toujou wi anlè a.”

“Hum. Mwen panse sa tou. Èske sèvolan an ap gwonde?”

Popo mete zòrèy li nan fisèl la. Li kòmanse souri.

Li di: “Hum? Hum? Sèvolan an ap chante.”

“Ban m koute.”

Popo mete fisèl la nan zòrèy sè li. “Se pa chante sèvolan an ap chante la a?”

“Anfòm. Ban m fè yon kout monte kap.”

Tou de timoun yo mache al bò lanmè a kote gen kèk gwo wòch nan dlo a. Yo chita sou wòch yo pou yo pran yon ti repo, epi tanzantan yo chak fè yon kout monte sèvolan an. Yo santi fisèl la di nan men yo ak vibrasyon nan fisèl la, epi y ap koute fisèl la k ap gwonde tou ba. Bèl bagay.

Popo gade anlè li wè yon lòt sèvolan. Ki lè dezyèm sèvolan sa a te gen tan monte anlè a? Kilès ki t ap monte sèvolan sa a? Sa etranje sa a te vle fè lè li vin nan menm espas kote Popo ak Fifina ap monte sèvolan pa yo a? Gen lòt kote pou moun nan ta al monte sèvolan. Men sèvolan dwòl sa a, ki te yon koulè sonm ki mawon t ap vole byen menm jan ak sèvolan Popo a. Lòt sèvolan an chavire epi l kòmanse ap fè yon pakèt vire won si tèlman dwòl Popo te pè pou fil lòt sèvolan an pa vin mare ak pa li a. Sa fè l sonje lè malfini ap plonje deyè yon lòt ti zwazo.

Yon ti moman apre gen yon bagay ki rive. Gwo sèvolan mawon ki tankou yon malfini an travèse sou fil sèvolan Popo a, li kòmanse fè lakilbit epi li fè kout tèt sou sèvolan Popo a plis toujou. Menm kote a Popo vin wè ti gason k ap monte lòt sèvolan an.

Popo vin konprann lòt ti gason an te kontan jan sèvolan li an t ap fè tout lakilbit sa yo sou fil sèvolan pa li a. Li t ap rale fil sèvolan pa l la epi l t ap eseye koupe fisèl sèvolan Popo a pou l voye sèvolan l lan ale. Sa se yon jwèt yo fè tout tan, Popo te konn kouman yo jwe jwèt sa a. Ti gason ki mechan konn koupe fil sèvolan timoun ki inosan, pou fè yo pèdi sèvolan yo nan lanmè. Men Popo te gen konfyans nan sèvolan Papi Jan te fè pou li a. Li te konnen etwal wouj li a te kab twoke kòn ak nenpòt lòt sèvolan k ap ajì tankou malfini. Li kòmanse ap bay sèvolan pa l la sakad. Li rale l li lage l. Li rale l, li lage l. Toudenkou gen yon bagay ki rive. Kè Popo sou biskèt.

Yon fil kase. Popo santi lè fil la kase a tou. Men se pa fisèl pa Popo a. Sèvolan l lan monte epi li kontinye ap chante menm jan an; men lòt sèvolan an, sèvolan malfini an, t ap tonbe atè, tankou zwazo malveyan ki gen yon zèl kase. Li tonbe, li tonbe, li tonbe. Yon ti moman apre li tonbe nan lanmè. Gwo etwal wouj Popo a monte nan syèl byen anfòm, tankou yon bon chanpyon.

CHAPIT 9

YON DJÒB POU POPO

De twa jou apre, Papi Jan ak Manmi Ana te chita nan pa pòt la nan aswè. Yo te chita byen dousman ap fimen pip yo. Timoun yo te sou plaj la ap monte sèvolan yo a. Pandan twa a kat jou se sèvolan sèlman yo t ap monte. Manmi Ana te kòmanse swete yo te pase plis tan nan kay la. Anpil fwa li te gen kèk ti travay pou l fè, lè l rele timoun yo, pèsonn pa la. Lè l reyalize yo pa t nan lakou a, li al nan pòt la epi l voye je l anlè. Lè li wè gwo sèvolan wouj la, li souke tèt li tou dekouraje. Sa vle di timoun yo te byen lwen sou plaj la, sa vle di yo po ko prèt ap retounen nan kay la tou. Sa vle di Manmi Ana te oblije al chèche dlo nan fontèn nan li menm. Nan aswè, Papi Jan konn ap chèche yon moun pou al ede l vann pwason li yo, li pa wè pesonn. Men lè l voye je anlè, li toujou wè sèvolan li fè pou yo ki gen fòm etwal wouj la.

Pandan granmoun yo chita nan pa pòt la ap fimen pip yo, yo tandè vwa timoun melanje ak bri lanm lanmè a, epi yon lòt kadè yo parèt sou pant lan, tou bouke, ak tout dòmi nan je yo, men kè yo kontan. Yo sanble yo pa janm bouke monte sèvolan sa a. Yon lòt fwa ankò yo monte sèvolan an jouk li fè nwa.

Pandan Popo ap monte vin nan kay la, li tandè vwa paran li. Yo t ap pale tou ba, byen kal, men nan fènwa a ou kab tandè tout sa y ap di.

Papi Jan t ap di: “Jwe tout jounen san travay fè Jak vin yon ti gason ki pa enteresan.”

Manmi Ana dakò ak Papi Jan epi l di: “Hum. Sa a se yon pwovèb etranje, men se laverite.”

Popo te konnen sa yo vle di. Li reyalize li pa t fè okenn lòt bagay pandan plizyè jou esepite jwe, manje, epi dòmi. Li te kontan anpil. Li bliye afè travay nèt. Pawòl sa yo te fè l sonje sa.

Papi Jan chanje koze a epi l di: “Bon, ou monte sèvolan an ankò jodi a?”

Popo gonfle lestomak li epi li di: “Èske nou monte sèvolan an? Di papa m non, Fifina.”

Fifina di: “Jodi a nou bay sèvolan an tout fil la. Nou monte sèvolan an si tèlman wo li parèt tankou yon ti boul tou piti.”

“Aa, sa bon.”

Manmi Ana di: “Hum, se kon sa yon moun monte yon sèvolan.”

Popo di byen fò: “Epi sèvolan an t ap pran fil!”

Fifina di byen fò: “Hum, e jan sèvolan an t ap gwonde!” Papi Jan di : “Se bèl bagay.”

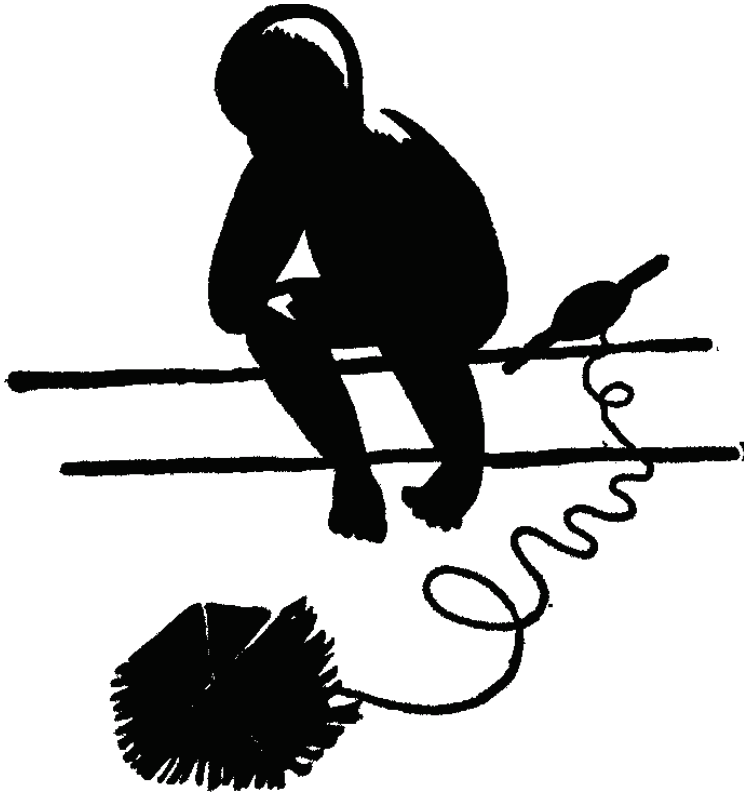
Manmi Ana di: “Bèl bagay.”

Papi Jan pase men l nan machwè li epi li di: “Men mwen t ap panse.”

Manmi Ana di: “Nou t ap panse.”

“Mwen t ap panse petèt nou monte sèvolan an ase pou yon sèten tan. Petèt nou ka fè kèk ti travay pou nou fè yon chanjman.”

Manmi Ana di: “Hum, yon ti travay pou nou fè yon chanjman.”



Pèsonn pa di anyen pou yon ti moman. Popo chita atè a anba lalin nan ak sèvolan an sou janm li. Fifina chita sou kote l ak pil fisèl la nan men li. Pi ba, bò plaj la, lanm lanmè a t ap frape sou gwo wòch yo.

Fifina mande: “Ki sa nou ka fè? Nou renmen travay epi nou renmen ede.”

Popo pa di anyen.

Papi Jan di: “Ou se yon bon ti fi. E ou menm, Popo?”

Tousuit li di: “Oo, wi, mwen renmen ede tou.”

“Enben demen n ap kite sèvolan an sou etajè a.”

Popo seche yon ti gout dlo nan je li.

Popo di: “Ok, Papi Jan.”

“Fifina pral ede Manmi Ana nan kay la. Popo ap grandi vit. Mwen panse li lè pou l gen yon travay l ap fè.”

Popo santi kè l ap vòltije. Li pa t panse li t apral travay. Li te panse Papi Jan ak Manmi Ana te vle l fè ti travay nan kay la sèlman.

Li kouri di: “Sa k fè ou pa al avè m sou batiman an?”

“Non pitit gason m, lè a po ko rive. Mwen pral mennen w nan atelye tonton Jak la. Ou kab ret la pou w aprann metye a. Sa ap pi bon pase fè lapèch. Sa vle di w ap gen de metye. Ou kab aprann fè lapèch pi ta, nenpòt lè. Mwen kab montre w fè lapèch.”

Manmi Ana kontinye ap souke tèt li etan l ap di anhan paske l te dakò ak sa Papi Jan t ap di yo. Hum, hum, hum. Se te tankou yon moun k ap chante.

Papi Jan di: “W ap oblije leve bonè lematen. M ap oblije mennen w nan atelye a anvan m al nan batiman an. Pa pito w al dòmi.”

Popo di: “Ok.”

Fifina ak Popo antre anndan kay la. Yon ti moman apre Manmi Anna rantre epi li limen yon bouji ki klere tout chanm nan ak yon ti limyè jòn. Epi anvan w bat je w yo te gen tan kouche kote yo konn abitye kouche a nan kwen an.

Nan demen maten, Popo ak Papi Jan mache yon bon distans al nan *Rue Bord de la Mer* la. Lè yo rive yo te kanpe devan yon ti atelye ki te gen bon odè bwa yo fèk koupe. Te gen plizyè tab pou moun travay nan chanm nan ak kèk gwo goyin ak zouti pou fè bifèt. Nan mi dèyè a, se la yo te anpile planch yo po t ko travay ki gen bon odè bwa.



Yo po t ko kòmanse travay nan atelye a, se yon ti granmoun mens sèlman ki te la. Se pa te Tonton Jak, tonton Popo a, se te mesye ki travay ak tonton Jak la, yon granmoun yo rele Pè Diran. Ti granmoun sa a te gen anpil pli sou po li men kò li te djanm. Li te gen anpil laj ak anpil rimatis epi li te deplase dousman. Pè Diran t ap woule jansiv li sou yon pip, epi lè Popo ak Papi Jan rive nan pòt atelye a li t ap deplase yon bann bagay, pou l prepare jounen travay li. Li vire gade lè l tandè vizitè yo antre nan pòt la. Li se yon nèg ki byen janti, epi lè l souri figi li tankou yon gato yon moun bay yon kout pwen.

Papi Jan mande: “Èske frè m nan vini deja?”

Pè Diran di: “Li te la a. Li retounen lakay li pou yon ti moman pou l al bwè yon ti kafe.”

Papi Jan di: “Mwen prese, pito m al kote l lakay li.”

Pè Diran di: “Non ou pa bezwen deplase, ou mèt rete la. Mwen pral chèche l pou wou talè.”

Pè Diran soti nan lari a epi l kòmanse mache desann nan blòk la. Solèy la po t ko leve, men te gen yon ti klète deyò a. Lafimen t ap soti nan kèk kay. Odè kafe te toupatou deyò a.

Tousuit apre Pè Diran t ap bwete tounen, ak yon lòt nèg dèyè li, yon gwo nèg wo, yon potorik gason ki te sanble tèt koupe ak Papi Jan. Se te Tonton Jak. Epi te gen yon ti gason k ap mache dèyè yo. Se te Masèl, kouzen Popo.

De frè yo rankontre epi youn salye lòt. Tonton Jak te pi gran pase Papi Jan, epi yo te pi sanble papa ak pitit pase de frè. Masèl ak Popo al kanpe dèyè papa yo. Malgre yo te kouzen epi youn te konn tandè pale de lòt, kòm se premye fwa youn te rankontre lòt, yo te timid.

Papi Jan di: “Mwen mennen Popo vin travay.”

Tonton Jak di: “Anfòm. Masèl, ti gason m nan, fèk kòmanse travay tou. Yo kab aprann ansanm. Mwen te gen de lòt ti mesye, men mwen voye youn ale semèn pase a pou m fè plas pou Masèl. M ap voye lòt la ale jodi a. Fò yon moun bay fanmi l priyorite.”

“Mèsi frè m! M ap kite Popo sou kont ou. Fè l travay di pou l ka aprann metye a. L ap travay avè w jiskaske li gen ase konesans pou l fè lajan nan metye ebenis lan.”

Tonton Jak mete men l sou zepòl Popo epi li di: “Anfòm!”

“Ok, fò m ale kounye a. Li lè pou batiman an pran vwal.”

“Pa okipe w, Jan. Popo lakay li isit la.”

Tonton Jak voye men bay Papi Jan pandan li pran wout la pou l ale. Solèy la te fèk parèt pwent tèt li.

CHAPIT 10

PÈ DIRAN

Popo kanpe sou kote tab travay li a kote l t ap sable pyès li t ap prepare pou tèt yon ti tab. Tonton Jak te montre l kouman pou l vlope yon moso bwa ak yon moso papye sable pou l fè yon rabo. Se te sa nèt. Rabo a byen sable moso planch pou fè tab la epi tout kote li pase rabo a moso planch lan vin swa. Popo te kontan. Li t ap ede fè yon tab. Ti Popo ap ede fè yon tab pou yon fanmi rich ki rete nan vil la. Epi travay li t ap fè nan tab la se yon travay enpòtan tou. Pou ki sa, ki sa yon tab ta sanble si mitan tab la pa t swa?

Pandan Popo ap travay, lide sa yo ap pase nan tèt li, li pa t pòte atansyon sou ti jennonm ki t ap travay sou ban anfas li a. Men yon lòt ti moman apre, lè Popo kanpe pou l mete yon lòt moso papye sable nan rabo a, li wè lòt ti gason an kanpe tou. Masèl t ap gade Popo epi l t ap souri.

“Kouzen, kouman w twouve travay sa a?”

Popo di: “Oo, anfòm!”

“Ti tab sa a w ap travay sou li a se pa anyen. Nenpòt moun kapab fè yon tab. Men sa enteresan lè w aprann fè kèk bagay ki bèl toutbon.”

Popo pa t remen sa Masèl di a. Sanble Masèl pa t gen okenn respè pou babay senp, bagay fasil Popo te kab travay sou yo.

Popo reponn li: “Petèt se sou tab sèlman mwen kab travay kounye a, men m ap aprann rapid menm jan avè w. M ap fè bèl bagay tankou tout moun kou m gen chans aprann fè yo.”

Masèl pete yon sèl ri epi li di: “Se sèten, kouzen. Sa pa dous lè w fèk kòmanse aprann, lè se papye sable yo ba wou epi w ap sable kon sa.”

“Sanble w t ap pase m nan rizib.”

“Mwen p ap janm fè sa kouzen. Vini m pale w. Mwen pral montre w yon bagay.”

Popo al kanpe lòtbò tab Masèl la. Devan l lan te gen yon bèl kabare an bwa ki fèt ak yon sèl moso bwa. Masèl kenbe li pou Popo kab byen gade li.

Popo di: “Sa a se yon bèl kabare.”

Masèl di: “Aa, sa se yon kabare senp. Ou wè, mwen pa gen lontan depi m isit la. Sa a se premye bèl bagay mwen te eseye fè.”

“Èske fò m eseye fè kèk travay kon sa?”

“Men wi, kouzen. W ap kab fè kabare kon sa nan youn oubyen de semenn. Yo fasil pou fè.”

“Men tout bèl chema sa yo nan arebò kabare a ak nan manch yo, èske yo pa difisil pou moun fè?”

“Sa se pati ki pi difisil la, men Papi Jak va ede w depi sou premye pyès w ap fè a. Li te ede m ak sa a.”

Popo gade desen ki trase alamen nan bwa a byen gade. Te gen flè ladan li, te gen fèy, epi te gen branch. Manch lan te tòde tankou yon lyann nan yon pye rezen.

“Èske Tonton Jak gen yon lòt kabare, youn ki la kòm modèl pou l gade lè l ap fè yon lòt kabare?”

Masèl di: “Non. Tout kabare yo fèt menm jan men chak gen yon desen diferan. Sa k deja fèt yo pa itil pase sa. Si yon madanm vle achte yon kabare, li pa ta renmen pou kabare pa l la menm ak pa vwazen an. Se sa k fè chak oblije gen desen pa yo.”

Popo retounen sou tab travay li pou l kontinye travay sou planch pa l la.

Solèy anvayi ti atelye a. Tonton Jak parèt wo, byen kanpe pandan l kanpe ap travay bò pòt la. Fon li te plise pandan l koube sou fèy planch

li t ap kole ansanm yo. Pandan l ap travay la, Popo remake, li t ap sifle epi l t ap fredone yon chante.

Pè Diran t ap bwete toupatou, li t ap deplase kèk bagay epi li t ap fimen pip li. Li t ap fè yon tabourè. Men Pè Diran te konn bliye anpil tankou anpil granmoun, epi l pa t janm te ka sonje kote l mete zouti l yo. Se sa k fè l te toujou okipe. Men, pandan jounen an, Pè Diran pa t fè menm valè travay ak Tonton Jak, malgre li te yon bon travayè.

Gen yon bagay ki pa t klè nan tèt Popo. Kouman yon moun ka fè desen sou yon kabare san l pa gen yon fòm pou l suiv? Epi kouman l kab gen diferan desen pou chak kabare? Se yon bagay ki te difisil pou l konprann. Li te vle fè tout bèl pyès Tonton Jak ak Pè Diran te konn fè yo, li panse sa t ap pran l anpil tan menm pou l fè yon bèl kabare. Nan apremidi, Popo tounen al kote Masèl t ap travay la.

Popo di: “Masèl, di m yon bagay. Kouman nenpòt moun kab fè yon desen san l pa gen yon modèl pou l suiv, kouman ou fè fè yon nouvo desen chak jou, yon nouvo desen nan chak kabare?”

“Sa a se yon kesyon ki difisil kouzen. Sa te pase nan lide m tou. Ann mande Tonton Jak.”

Yo ale sou tab kote Tonton Jak ap travay la.

“Tonton Jak, di nou kouman ou fè fè desen yo san ou pa gen yon modèl, kouman ou fè fè yon nouvo desen chak jou, yon nouvo desen pou chak kabare.”

“Sa a se yon kesyon ki difisil ti mesye, trè difisil. Mande Pè Diran.”

Pè Diran t ap frape biren li ak yon mato an bwa. Lè ti mesye yo vin kanpe devan l lan, li leve tèt li gade yo epi li siye swè ki t ap koule sot nan fon li. Li te souri byen bèl. Li wete pip li nan bouch li epi l kenbe l nan men gòch li.

“Pè Diran, di nou: Kouman ou fè fè yon desen san ou pa gen yon modèl pou w suiv ? Ki jan ou fè fè yon nouvo desen chak jou?”

“Sa a se yon kesyon ki difisil ti mesye, li difisil anpil.” “Wi Pè Diran, fò w di nou. Nou vle konnen.”

“Bon, ti mesye, men kouman sa fèt: fò n mete tout nanm nou nan desen an.”

“Aa, w ap ban nou blag, Pè Diran. Se kont w ap tire la wi. Kouman yon timoun tankou nou kab mete nanm li nan yon desen?”

“Aa, se yon kont vre, men se pa blag m ap ban nou. Si m ap mache pase bò plaj la sou wout pou m vin nan atelye a le maten epi mwen wè y ap mete ti kannòt tou piti nan lanmè a, sa kreye yon imaj nan tèt mwen. Si m wè yon moun ki grangou k ap mande nan lari a, sa kreye yon imaj nan tèt mwen tou. Gen kèk imaj ki fè m kontan m ap viv. Gen lòt imaj ki fè m kriye nan kè m. Gen kèk imaj ki fè kè m chagren. Epi lè m kontan m ap viv toujou, pye bwa yo, zwazo yo ak fèy yo sanble gen bèl koulè pou mwen. Lè m ap kriye nan kè mwen yo sanble yo diferan. Bon, mwen pa panse a sa lè m chita pou fè desen m yo, mwen chante yon ti chante oswa m sifle yon ti chante epi mwen trase desen ak kouto mwen oswa ak biren mwen. Desen an se tankou yon foto ki fè konnen jan m santi m. Se yon bagay ki parèt etranj, men se kon sa l ye. Desen an se mwen. Lè m santi m tris ak lè m santi kè m kontan, mwen di sa nan desen an. Se tankou lè yon moun ap fè yon chante.”



Pè Diran.

Popo di: “Sa se yon bèl bagay.”

Masèl di: “Sa sanble pawòl granmoun, men mwen renmen li.”

Pè Diran kontinye pale: “Epi lè moun gade desen w yo, lè moun wè foto yo, se sa sèlman y ap wè, bagay tankou pyebwa, batiman, flè ak bèt, men y ap santi menm sa ou te santi yo lè ou te fè desen an. Sa se pi bèl pati a. Se sèl jan moun ap konnen kouman yon lòt moun santi li.”

Popo di: “Pa gen anyen nan lemonn ou kab konpare ak fè desen!”

Pè Diran di: “Pa gen anyen ki pi bèl pase sa.”

Tonton Jak di: “Se vre. Pè Diran di nou yon bèl pawòl, pawòl ki verite. Mwen swete nou konprann sa l di a.”

Popo di: “Mwen sèten mwen konprann.” Masèl di: “Mwen menm tou.”

Tonton Jak di: “Popo, demen ou pral kòmanse fè kabare pa ou.”

“Demen!”

“Wi, demen. Ou se yon ti gason ki entèlijan, epi mwen panse ou kab kòmanse fè youn depi kounye a.”

Kè Popo te si tèlman kontan, li pa t kab di anyen ankò. Demen li pral fè yon kabare, yon bèl kabare ak desen ladan. Epi pral gen anpil kè kontan nan desen sa a.

CHAPIT 11

KABARE POPO A

Popo ap mache al nan travay tankou yon gwo gason ak de men l nan pòch nouvo pantalon li. Li santi l se yon gwo gason tou. Lè a te fre jou maten sa a. Moun t ap mache nan lari a. Gen moun ki t apral nan fontèn nan; kèk lòt t apral nan travay. Popo te kontan li te pami moun ki t apral travay yo. Li t apral nan yon travay li renmen.



Li wè yon ekip mesye ki chita bò yon tab sou twotwa a. Mèt yon ti restoran te mete tab la deyò nan solèy la pou moun chita. Mesye yo t ap jwe bezig asosye, kote de moun ki chen nan bezig la te oblije mete pensèt rad nan nen yo. Lè yo genyen, lòt asosye yo va mete pensèt rad yo nan nen pa yo. Popo te panse sa te yon jan dwòl pou granmoun ap

met pensèt bwa nan nen yo pandan yo kanpe byen serye ap jwe kat. Men li pa t kab kanpe pou lontan ap gade yo. Li te prese.

Pè Diran te deja nan atelye a. Lepè a te gen tan ouvè gran pòt atelye a epi l t ap prepare tout bagay.

Li salye ti jenòm nan epi li di: “Ou rive bonè wi, Popo.”

Popo di: “Wi, mwen vin bonè pou m travay sou kabare m nan Tonton Jak te kòmanse avè m nan. Mwen vle fini l jodi a.”

Pè Diran di: “Mwen sèten w ap fini jodi a. Epi mwen panse premye ou pral fè a ap bèl tou.”

Popo di: “Mwen swete sa.” Li eseye pale yon jan pou l pa montre kouman l te anvi fè yon bèl kabare premye fwa l ap fè yon kabare.

Pè Diran limen siga li epi l kòmanse travay sou tab pa li ak yon mato ak yon biren. Popo kòmanse sable kabare l la. Pi ta Tonton Jak ak Masèl vin rive. Popo salye yo byen janti, men li pa sispann travay. Li t ap fè desen yon batiman a vwal anba kabare l la epi sou kote batiman an li desinen yon pakèt sèk pou fè lanm lanmè a.

Jounen an t ap pase vit. Popo la l ap travay. Yon ti moman apre lè manje midi rive. Popo pran yon ti pòz tou kout. Epi l kouri tounen al travay. Li te oblije fè prese pou l kab fini kabare l la anvan solèy kouche. Li te oblije travay pandan tout jounen an.

Jou apremidi sa a, pandan yo t ap travay nan atelye a, Tonton Jak bay ti mesye yo kèk odyans pou anmize yo. Popo pa janm sispann travay men l tandè sa Tonton Jak ap di yo. Li tandè istwa yo moso pa moso; epi li sonje desen Tonton Jak te trase yo pandan l ap sonje rèv li yo. Tonton Jak te konn bay odyans byen.

Sanble granpè Tonton Jak ak Papi Jan te viv plis pase yon santèn lane. Anvan l mouri li te di pipit pitit li yo kèk bagay li te sonje. Li te rakonte yo kouman Fò yo rele Sitadèl Wa Kristòf te bati a te fèt sou yon pwent tèt mòn lwen kon sa k ap domine vil Okap. Lè Granpè Emil te piti, li te wè lè y ap bati fò sa a.

Nan ansyen tan sa yo, yo te fè anpil bagay estwòdinè. Granpè Emil te wè lè ouvriye yo t ap rale gwo kanno an bwonz yo monte sou wout la soti depi anba pye mòn nan. Apre sa li wè kote pou yo vin travay yon gwoup mesye do touni t ap rale kanno yo monte sou yon pant apik nan mòn nan. Granpè Emil te pale de moun ki kite lakay yo pou yo vin travay nan Sitadèl la epi yo rete sou chantye a pandan dis a douz ane san yo pa tounen al wè fanmi yo menm pou yon jou konje. Yon fwa, li te wè gran wa a ki fè bati gwo moniman sa a. Li te wè Wa Kristòf pase nan vil la sou yon cheval blan. Li te gen yon pakèt gad di kò ki te gen inifòm klere sou yo.

Popo te panse se te yon bèl bagay. Se te yon bèl istwa. Men pou yon rezon kèlkonk, sa te fè Popo tris. Li kapab wè sa k rete nan Sitadèl la nan pòt kote l ye nan atelye a, epi sa te fè l panse kouman moun yo te travay di pou yo te bati Sitadèl la. Li pa t kab bliye pòv mesye sa yo ki te rale gwo kanno sa yo monte sou tèt mòn nan, oubyen lòt moun ki te pati kite lakay yo epi yo pa t ka tounen la pandan dis a douz an.

Men pandan Tonton Jak t ap kontinye rakonte istwa l la, Popo te kòmanse konprann. Yon lè Ayisyen te esklav Franse. Yo te libere tèt yo nan goumen. Yo te bati fò sa a, Sitadèl la, pou pwoteje tèt yo, pou Franse yo pa t tounen vin mete yo nan esklavaj ankò. Epi se rezon ki fè mesye yo te travay di kon sa, epi yo te lwen lakay yo pou anpil tan.

Popo kòmanse reflechi sou kabare li t ap fè a. Li pa dwe pèdi tan. Fò l prese si l vle fini li anvan solèy la kouche. Li te reflechi sou sa Pè Diran te di lè l te di yon desen se foto jan ou santi w nan kè ou. Epi Popo t ap kalkile si kabare sa a t apal montre jan l santi l tris akòz istwa Tonton Jak t ap rakonte sou nèg lontan yo. Li swete sa pa rive, paske l te vle pou tout moun wè jan kè l te kontan pou l fè yon bagay ak men pa li.

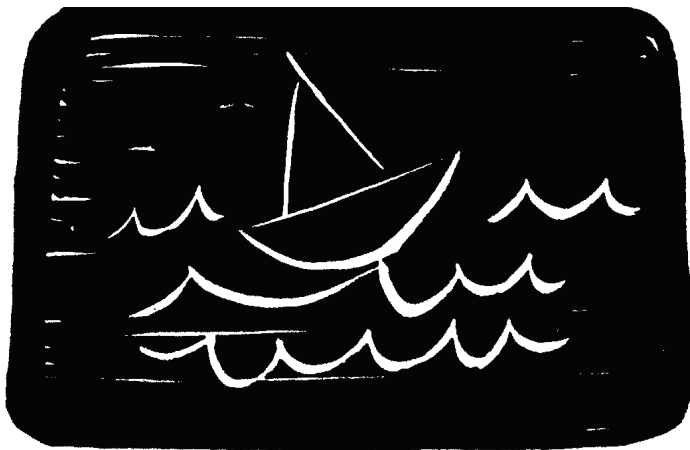
Anvan lontan solèy kòmanse kouche nan atelye a. Popo fè dènye kout kreyon l sou kabare bwa l la, li leve l anlè epi l pete yon rèl pou montre jan kè l kontan.

“Mwen fini kabare a, Tonton Jak. Masèl, mwen fini. Mwen fini, Pè Diran. Gade. Mwen fini nèt.”

Tonton Jak wè valè mizè Popo pase epi li di: “Aa! Ala bèl.”

Masèl gade bato ki nan mitan an epi li di: “Ala bèl!”

Pè Diran di: “Anfòm!”



Popo di: “Mwen kontan.” Li te santi l anvi kriye, men li te twò gran pou l ap kriye. Apa de sa, pou ki rezon pou l ta kriye?

Tonton Jak di: “Kòm se premye kabare ou fè, ou mèt pote l lakay ou pou w fè manman w kado. Di manman w konsève kabare a byen. Di l sonje se premye travay ou fè nan atelye m nan. Lè ou gran w ap fè anpil bèl bagay, anpil bagay ki pi bèl toujou pase kabare sa a; men p ap janm gen youn tankou premye sa ou fè a. Poutèt sa, premye sa ou fè a se yon bagay ki presye.”

Popo di: “Mèsi Tonton Jak. M a di manman m sa ou di a.”

Pè Diran souri epi li di: “Epi pa bliye istwa pou w mete tèt ou nan desen w yo.”

Popo reponn: “M ap fè efò pou m pa bliye.”

CHAPIT 12

FÈ PLAN

Popo t ap travay nan atelye a pandan plizyè semenn. Yon jou li di Masèl: “Kouzen, èske w janm al nan fa a?”

Masèl leve tèt li pandan l ap travay ak yon figi byen tris.

Li di: “Non, Popo, mwen pa janm al la non. Fò w mache lwen pou w al la, epi manman m pa janm kite m al lwen kon sa poukont mwen.”

Popo di: “Manman m pa t ap kite m ale pou kont mwen tou. Men papa m pwomèt mwen pou l mennen m la ansanm ak Fifina. Mwen swete w ap kab ale ansanm avè nou.”

Je Masèl ouvè pou yon ti moman epi apre sa li fèmen ankò.

Masèl di: “Mwen ta kontan al avè nou. Mwen ta renmen sa anpil, men kòm m ap travay nan atelye a isit la, mwen p ap gen chans pou m ale. Mwen pral fè premyè kominyon m lòt dimanch. Ki chans mwen genyen?”

Je Popo ouvè byen gran.

Tou dousman, Popo di: “Premye kominyon! Nou te fè plan pou nou ale dimanch; men si ou pral fè premyè kominyon w, m pito ret lakay pou m kab wè w k ap pase nan posesyon an.”

Popo te konnen li pa t ap kab swete pou l nan posesyon premye kominyon an. Li pa t gen soulye pou l mete. Papi Jan pa t gen ase lajan pou l achte soulye pou li. Epi se sèten, pa gen okenn ti fi ni ti gason ki ta janm al nan premyè kominyon yo pye atè. Men an menm tan tou li pa t gen entansyon gate flann li t apral fè nan fa a poutèt Masèl t apral nan konfimasyon.

Popo pran yon pòz long epi li di: “Koute, ou pa panse Tonton Jak ta kite nou ale nan mitan semenn nan si n ta travay di pandan jounen an jiskaske l lè pou n ale a?”

“Petèt.” Masèl souke zepòl li tou piti pou l montre li pa t fin sèten nèt.

Popo di li: “Mande l sa non.”

Masèl di: “Ann al avè mwen. Li kab pa di nou non si nou tou le de al mande li.”

“Ok.”

Tonton Jak te akoupi sou yon ti ban ba, jenou l te sou yon fèy planch li t ap peze byen di pou planch lan pa deplase. Zepòl li t ap fè yon mouvman monte desann, paske li t ap siye moso planch lan epi li t ap konsantre l pou l kab siye planch lan dwat.

Ti mesye yo ret tann jiskaske l fini. Tonton Jak leve je l gade anlè, li wè ti mesye yo kanpe bò koud bra li.

Sa pa t siprann li twòp, li di ti mesye yo: “Bon, sa k genyen ti mesye?”

Masèl pèdi kouraj li. “Ou mèt mande l sa wi Popo.”

Popo di: “Papa m te pwomèt l ap mennen Fifina ansanm avè m nan fa a lòt dimanch, epi mwen te vle Masèl al ansanm avè nou. Men Masèl pral fè premyè kominyon li lè sa a. Èske nou kapab ale yon jou lasemèn si nou travay byen nan jounen an?”

Tonton Jak depoze goyin li sou tab travay la epi li mete men l nan pòch li. Li mache al nan pòt la epi li gade nan lari a, pa t gen anpil bri nan lari a.

Li di: “Nan fa a?”

Popo di: “Nou po ko janm al la.”

Masèl repete: “Non nou po ko janm al la non.”

Tonton Jak di: “Ou sèten frè mwen ap kab mennen nou nan mitan semenn nan? Ou konnen l al fè lapèch chak jou esepite le dimanch, jou Bondye a. Mwen pa konnen si l ta vle pèdi yon jou travay.”

Popo pa t kab reponn. Li kanpe la l ap peze zòtèy li rantre nan tè anndan atelye a. Pou Masèl sa te sanble yon desepsyon. Tonton Jak bese gade ti mesye yo, epi apre yon ti moman li kòmanse souri.

Li di: “Ok ti mesye, pa dekouraje vit kon sa. Mwen ta renmen nou al nan fa a. Se yon bèl fa pou nou al wè. O kontrè, mwen t ap panse si Jan vle nou tout gen dwa al la ansanm. Li kab pa al lapèch pou yon jou, mwen kab kite Pè Diran nan atelye a epi tout moun ap kab ale -- Manmi Ana, madan m mwen, tout moun. Yon piknik. Medam yo va prepare manje pou nou manje.”

Tou de ti mesye yo kontan.

Popo di: “Mwen sèten Papa m ap twò kontan ale. Li te pwomèt pou l mennen nou yon jou dimanch. Lè l vin konnen Masèl pral nan posesyon an, mwen konnen l ap vle nou ret lakay pou nou wè posesyon an.”

Tonton Jak ranmase goyin li ankò epi li di: “Bon, mande l sa wi pou w asire w li prale. Apre demen ap bon pou mwen.”

Lè Popo rive lakay li, jou swa sa a, li kòmanse bay Fifina nouvèl la. Li te prèske ap chante. Li di: “Oo, Fifina. Mwen gen yon bagay pou m di w k ap boule zòrèy ou. Mwen gen yon bagay pou m di w ki pral fè w ri epi ki pral fè w kriye an menm tan. Men gen yon pati ladan mwen po ko konnen.”

“Kouman sa, *ti gason*? Ki sa pawòl an daki sa a vle di ti gason?”

“Tonton Jak pa pral travay pou yon jou si papa nou pa al travay pou yon jou tou. Tonton Jak ap mennen fanmi li nan fa a apre demen si Papi Jan dakò fè sa tou. Nou kapab fè yon piknik si Papi Jan dakò fè piknik la lasemèn olye nou ale dimanch.”

“Ann al di Manmi Ana sa.”

“Wi, ann al di li sa.”

Yo chante ansanm: “Oo, Manmi Ana. Mwen gen yon bagay pou m di w ki pral boule zòrèy ou, boule zòrèy ou.”

“Di mwen, *timoun*.”

“Tonton Jak ap mennen fanmi li nan fa a apre demen si Papi Jan dakò fè sa tou. Nou kapab fè yon piknik si Papi Jan dakò.”

Manmi Ana di: “Men li, bò plaj la. Men l ap monte pant lan. Ann al mande li.”

“Oo, wi, ann al mande li, ann al mande li!”

Papi Jan antre nan lakou a epi l kanpe bò pa pòt la ak yon liy ki chaje ak pwason vèt klere.

Li te bouke men sanble kè l te kontan. Zepòl li te tranpe ak swè epi yo te klere tankou yon moso tòl.

Yo tou le twa tonbe chante: “Papi Jan! Nou gen yon bagay pou nou di ou ki pral boule zòrèy ou, boule zòrèy ou.”

“Se yon devinèt, *timoun*. Di mwen, di mwen.”

“Se pa yon devinèt non, Papi Jan. Tonton Jak pa pral travay pou yon jou si ou pa al travay yon jou tou. Tonton Jak ap mennen fanmi li nan fa a apre demen si ou dakò fè sa tou. Nou kapab fè yon piknik si ou dakò.”

Lè tout moun resi kalme yo, Papi Jan di: “Men wi mwen dakò. Mwen te pwomèt nou sa. Men pou ki sa nou pa ale dimanch jan nou te planifye sa a? Pou ki sa pou m pèdi yon jounen travay? Mwen se yon nèg ki pòv.”

“Masèl pral fè premyè kominyon li lòt dimanch, Papi Jan. Li pa t ap ka ale; fanmi Tonton Jak pa t ap ka ale. Met sou sa, nou vle wè Masèl k ap mache nan posesyon an ki pral legliz la.”

“Oo, mwen konprann.”

Papi Jan bese tèt li. Popo ap suiv li ak anpil atansyon. Ti jennjan an ka wè bèl koulè solèy la k ap kouche sou zepòl papa li.

Popo ap ankouraje papa li : “Di nou wi, Papi Jan. Tanpri, di wi.”

Fifina di: “Tanpri di wi.”

Tou dousman, Manmi Ana di: “Tanpri, di wi.”

Lè Papi Jan leve tèt li, li t ap souri.

Li pale tou ba pou l di: “Wi. Nou prale.”

CHAPIT 13

YON GRAN VWAYAJ

Jou piknik la rive. Popo leve bonè epi l al chèche yon bokit dlo nan fontèn nan. Fifina t ap okipe Pennsya pandan Manmi Ana t ap prepare manje. Epi Papi Jan t ap mache monte desann nan kay la ap fimen pip li. Syèl la te klè epi l te ble, men te gen kèk grenn nyaj nan direksyon ès. Popo t ap sote pandan l pral nan fontèn nan si tèlman kè l te kontan. Lè l fin plen bokit li a dlo, li mete l sou tèt li ak anpil prekasyon. Li balanse bokit la sou tèt li pou bokit la pa tonbe, epi li kòmanse mache pou l tounen lakay li. Kounye a li se yon gran gason, li kab pote yon bokit dlo sou tèt li fasil. Li fin abitye, kounye sa fasil pou li. Sa te pi fasil toujou poutèt li te kontan l pral nan piknik lan.

Lè Popo rive lakay li, Tonton Jak, Matant Melani ak Masèl te chita sou yon ban nan lakou a. Yo te pote yon gwo panye mango ak fig epi yo te pare pou pran wout la.

Pandan Popo ap antre nan lakou a, Masèl salye li: “Alo kouzen. Ki lè ou te aprann pote dlo sou tèt ou kon sa?”

Popo souri epi li di: “Sa gen lontan. Manman m te montre mwen.”

Manmi Ana antre nan konvèsasyon an epi l di: “Wi, li kòmanse gran gason kounye a, fò l aprann fè travay.”

Ak yon tristès, Matant Melani di: “Ou gen rezon. Masèl ka pran leson nan men Popo. Mwen renmen wè ti gason k ap ede manman yo.”

Tonton Jak ak Papi Jan mache desann bò dlo a pandan y ap tann nou. Men tousuit apre, Manmi Ana rele yo pou l di yo li pare, epi yo monte tousuit. Pandan yo t ap mache, yo t ap pale byen ba.

Papi Jan di: “Nou tout pare!”

Manmi Ana di: “Wi. Gason yo va pote panye manje yo. M ap pote Pennsya sou bra mwen, Matant Melani pa santi l twò byen. Pinga l al eseye pote okenn chay.”

Mesye yo dakò. Yo di: “Anfòm, ann deplase non, nou pa vle tout ti pye fèb sa yo trennen dèyè.”

Tout moun ri.

Tonton Jak ak Papi Jan pran devan, pandan y ap pale byen ba. Yo vire pran wout *Rue Bord de la Mer* la sou wout ki kite vil la ki pase nan antre pò Okap la. Popo ak Masèl ak Fifina t ap kouri mache dèyè yo, pandan Manmi Ana ak Matant Melani t ap mache dèyè nèt.

Yo mache san rete pou apeprè 2 kilomèt bò lanmè a, yo pase bò kèk kay, kèk pyebwa, epi yo pase kèk ti mòn sou yon bò wout la. Sou pa lòtbò wout la yo pase kèk batiman ki mare bò lanmè a, ak kèk nas moun te mete seche sou kèk ti pyebwa. Yo pase bò kote plizyè ti plaj tou. Youn nan ti plaj yo se te pou Lamarin Ameriken. Yo te bati yon chanm de ben pou yo bò dlo a, epi yo te bare kote lamarin yo al benyen nan lanmè ak kèk gwo nas yo enstale la pou anpeche reken vin kote yo benyen an.

Sou kote zòn sa a se la moun nan zòn nan al benyen. Yo te pwoteje zòn nan tou pou reken pa vin ladan. Men se pa ak gwo nas yo te enstale nan dlo a. Se ak koray ak gwo touf zèb lanmè yo te pwoteje zòn sa yo. Ou te kab wè touf zèb lanmè sa yo pandan w nan wout ap desann mòn nan pandan Papi Jan ak Tonton Jak ap desann mòn nan ak fanmi yo bò lanmè a.

Lè yo rive yon kote timoun yo kanpe pou yo gade yon gwoup pwofesè ki te soti nan lekòl katolik Okap la ki t ap benyen. Kote yo t ap beyen an te gen anpil wòch. Mè siperyè a te chita sou yon gwo wòch sou yon ti mòn ki te pre lanmè a. Li te bare pwofesè yo pou moun pa wè yo pandan y ap chanje soutàn yo pou yo mete kostim de ben blan yo sou yo. Apre sa, li te lage cheve yo pou yo. Tout medam yo te gen kostim blan sou yo, yo te sanble lezanj. Yo te mache dousman pou yo

antre nan dlo a epi yo t ap benyen tou dousman nan mitan gwo wòch ki te kanpe nan dlo a. Se te yon bèl bagay pou moun wè. Dlo a te plat epi l te ble vèt. Kote dlo a frape nan wòch yo li fè yon kim blanch.

Pwofesè yo al kote dlo a te fon ase pou rive nan zepòl yo. Cheve yo t ap flote nan dlo a. Pandan tout tan sa a, mè siperyè a t ap gade yo ak kè kontan pandan l chita sou yon wòch sou ti mòn nan.

Popo ak lòt moun yo mache al pi lwen epi yo te mete panye manje yo chita sou sab la.

Tonton Jak di: “Ki sa pou n fè an premye?”

Manmi Ana di: “Ann ret la a jiskaske nou fin manje. Sa ap pi bon pou nou benyen kounye a epi apre sa n a al nan fa a apre nou fin manje. Ou konnen sa pa bon pou al naje kou w fin manje.”

Matant Melani di: “Wi. Se yon bon plan.”

Timoun yo te kontan plan sa a. Yo pa t kab tann pou yo wè fa a men yo pa t kab tann pou yo al benyen nan lanmè a nonplis; epi sa pa t deranje yo pou yo al vizite fa a yon ti kras pi ta. Yo kouri wete rad yo sou yo; yo pa t gen anpil rad sou yo. Epi yo kouri antre nan dlo a. Tonton Jak ak Papi Jan pare kò yo pou yo al fè yon kout naje tou. Manmi Ana ak Matant Melani te chita sou sab la tou pre yon wòch plat epi yo t ap jwe ak Pennsya.

Tout timoun yo te alèz nan dlo a. Yo plonje nan lanmè a epi yo naje byen fasil al sou resif yo. Apre sa yo vire al kote dlo a pa t twò fon epi yo kòmanse jwe nan zèb lanmè a. Yo jwenn kèk branch gazon lanmè vèt ak flè ki long epi yo rale yo soti nan dlo a. Men tousuit yo vin wè zèb lanmè a pa t pi bèl pase sa lè yo wete l nan dlo a. Zèb lanmè a te glise epi li te gen yon koulè mawon ki fennen lè w kenbe l anba solèy la.

Manmi Ana di: “Kite sa yo nan plas yo nan dlo a.”

Fifina al sou sab la pou l pran yon ti repo. Yon ti kras pi ta Popo ak Masèl tande l ap rele yo.

“Oo, vin wè sa m jwenn! Popo! Masèl! Vin wè!”

Manmzèl te jwenn yon bèl koki ki te wòz anndan l, epi po a te prèske koulè ajan.

Masèl di: “Sa a se yon bagay ki bèl.” Popo di: “Oo, wi.”

Papi Jan ak Tonton Jak t ap naje pre resif ki te lwen yo a. Yo t ap fè gwo bras. De a twazè d tan pase epi solèy la monte nan syèl la ti pa ti pa. Nan yon ti kadè solèy la te gen tan sou tèt nou.

Manmi Ana ak Matant Melani ouvè panye manje a sou yon wòch plat epi yo rele pitit yo ak mari yo. Timoun yo kouri sot nan dlo a tankou kèk jèn ti bèt, men de frè yo pran san yo. Yo naje soti nan lanmè a malgre yo pa t vle epi yo mache tou dousman al sou plaj la.

Manje a te bon apre tout egzèsis sa yo. Popo te gen sòs mango dous la ki kole sou tout bouch li. Li niche dwèt li. Sanble li pa t janm manje anyen ki gen bon gou kon sa anvan. Fifina te pi renmen fig yo, men manman l pa t vle kite l manje plis pase twa fig. Lè yon timoun manje twòp fig sa kab fè l malad.

Apre tout moun fin manje, mesye yo ak pitit yo mete rad sou yo epi yo kòmanse mache pou y al nan fa a.

Manman timoun yo ret dèyè, yo t ap jwe sou sab la ak Pennsya.

Wout ki mennen nan fa a pase sou tèt yon ti mòn epi wout la pase anba kèk pye zanmann, kèk pye kajou, epi pre kèk gwo pye kandelab ki gen branch long. Tanzantan wout la soti nan lonbraj la, epi Popo kab wè dlo a vin pi lwen firamezi, nan pye kèk pant mòn wo. Vag lanmè yo t ap vin pi piti, epi lanmè a vin parèt pi kal. Men li pat gen tan pou l admire bèl tablo sa a. Fa a te a yon bon distans devan yo toujou, epi Papi Jan ak Tonton Jak t ap mache devan yo san rete.

Toudenkou, Tonton Jak ki te devan tout moun vire tèt li epi l di: “Fè atansyon ak koulèv la. Pa fè l anyen.”

Sa te yon ti jan dwòl. Majorite moun t ap di: “Pa kite koulèv la mòde w.” Men Popo te konnen sa l te vle di egzakteman. Yon lòt kadè li wè yon ti bagay vèt byen fen, ki bèl epi ki delika, ki pandye nan mitan chemen an tankou yon ti branch bwa. Tèt li te anba raje sou yon bò wout la, epi ke li te anba raje sou lòt bò wout la. Popo te toujou tandè papa l di koulèv vèt ki mens yo pa fè moun anyen. Yo te di l sa pa bon pou w touye koulèv sa yo tou. Pandan anpil ane yo te konsidere koulèv sa yo kòm koulèv ki sakre ann Ayiti.

Ti gwoup la pase nan mitan de ou twa fò ki abandone, nan kèk zòn rekile nan mòn nan. Tonton Jak di yo te bati fò sa yo lontan, lè Ayiti te sou kontwòl Lafrans. Te gen kèk ansyen bouch kanno ki te pwente sot nan kè mi kraze yo. Fò sa yo fè Popo sonje istwa tris Sitadèl la.

Tonton Jak di byen fò: “Nou rive!”



Popo te si tèlman ap reflechi, sa te enpresyone l lè l te wè fa a a yon ti distans devan li. Ala bèl! Lanmè Atlantik la!

Fa a te wo, li te won, epi se te yon bèl moniman ki te gen kèk gwo lantiy nan pwent tèt li, tankou kèk gwo grenn je.

Tonton Jak di: “Se la limyè a soti leswa. Lè li fè nwa nèt, limyè sa a flache byen lwen pou avèti batiman k ap pase pou yo evite gwo wòch ki nan zòn nou an ki kab lakòz danje. Batiman sa yo pote manje an gren, vyann, bwa dous, dekorasyon, ak tout kalite trezò. Batiman sa yo

al Lafrans, yo al ann Almay, ann Angletè ak nan peyi Etazini, epi fò yo pa vin fè nofraj sou wòch nou yo. Pafwa gen batiman ki vin nan peyi nou ki pote rad, soulye, manje nan bwat konsè, ak diven. Fò batiman sa yo pa al pèdi nonplis. Fò yo rive kote yo prale a ak machandiz yo kote yo prale a. Lè bato sa yo ap pase nan mitan lannuit epi yo wè fa nou an, yo konnen yo rive kote yo prale a. Lè kon sa yo jete lank epi yo ret tann solèy leve pou nèg pa nou ki konn kote pou yo pase mennen yo nan pò a.”



Popo di: “Se yon bèl limyè.” Masèl di: “Se vre.”

Fifina di: “Gade ki jan lanmè a bèl lè w kanpe la a!” Papi Jan di: “Wi, men èske w wè syèl la?”

Tou lòt yo leve tèt yo gade anlè an menm tan. Nan direksyon wès syèl la te kouvri ak gwo nyaj tou nwa.

Tonton Jak di: “Lapli pral tonbe.”

Papi Jan di: “Hum. Fò n prese tounen lakay nou.”

Popo fè yon dènye gade gwo lanmè a kote gwo batiman yo pase a. Apre sa yo tout kase tèt tounen byen vit pou y al pase pran Manmi Ana, Matant Melani ak Pennsya anvan move tan an rive.

Syèl la vin pi nwa fíramezi, epi yon van kòmanse vante. Van a pase nan mitan pyebwa yo tankou yon mizik. Zwazo yo kache nan mitan touf branch pyebwa yo epi y ap chante.

Pa t gen pyès moun sou plaj yo, epi se sèl Manmi Ana, Matant Melani ak Pennsya ki te ret sou sab la. Yo te gen tan ranje panye yo, epi Manmi Ana te gen Pennsya sou bra li.

Lè gwoup la tounen sou sab la ankò, premye gout lapli yo kòmanse tonbe.

Manmi Ana di: “Fò n prese.”

Matant Melani di: “Wi. Sa a se premye lapli pou sezon an, mwen panse se yon gwo lapli ki pral tonbe la a.”

Mesye yo pran panye yo epi yo kòmanse mache sou wout la. Timoun yo t ap suiv yo pye pou pye. Manman timoun yo ak Pennsya t ap mache dèyè yo. Pa t gen plezantri fwa sa a. Tèt tout moun te cho. Pèsonn pa t kab tann pou yo rive lakay yo.

Yon moun di: “Fò nou prese.”

Yon lòt moun repete: “Fò nou prese.”

Se sa sèlman Popo te tande. Se sa sèlman Fifina te tande.

Tout moun t ap di: “Fò nou prese.”

Kèk lòt grenn lapli tonbe ankò, epi syèl la te vin pi nwa toujou. Van an t ap soufle. Van an t ap fè gwo mizik ak pye bwa yo, tankou klarinèt ak tanbou. Pòv zwazo yo, pou jan yo te pè, yo t ap chante pi fò toujou.

Toudenkou move tan rive. Yon pakèt kout loray fè syèl la tranble. Nyaj yo te si tèlman ba, Popo pa t kab wè pwent tèt mòn yo. Yon lòt kout zeklè pase epi loray la gwonde ankò. Lapli a kòmanse tonbe, yon gwo lapli cho.

Lanmè a kòmanse fè yon bann bri. Lanm lanmè yo bat tankou tanbou, epi lam lanmè vèt yo te tankou yon gwo lang k ap niche sab blan an. Syèl la t ap gwonde, epi lapli t ap tonbe.



Tout moun t ap di: “Fò nou prese.”

Ti gwoup la mache pi vit toujou. Men Popo pa t pè. Li te abitye ak dlo a, sa pa t deranje l pou l mouye anba lapli a. Men an menm tan sa ta bon si n te rive lakay tou, pou antre nan kay la pou nou mete yon chemiz sèch sou nou.

Nan mitan vil la, lapli a t ap tonbe toujou, dlo t ap koule nan kanal yo. Popo ak Masèl rantre nan kanal yo epi yo bat dlo a ak pye yo. Move tan an pa t deranje de frè yo ki t ap mache devan an. Yo viv anpil move tan deja. Yo tou de t ap pale byen ba pandan loray t ap gwonde sou tèt mòn yo.

Pi devan, te gen yon ti kabrit ki te kanpe pou kont li nan lari a san l pa pare lapli a. Do l te bay nan van an, epi l te mouye an tranp. Li sanble yon ti kabrit ki pòv, ki pa gen pèsonn pou ede l anba gwo lapli a poukont li. Popo t ap kalkile ki sa l ka fè pou l ede pòv ti bèt la.

Popo di Masèl: “Podyab, gade yon ti kabrit. M ta byen renmen ede li.”

Masèl ri epi l di: “Gen yon pakèt kabrit kon san nan savann nan, ou ta renmen ede tout? Gen plis kabrit pase moun.”

Popo di Masèl byen serye: “Se pa blag m ap fè non, li sanble l tris nan lari a poukont li.”

Fifina di: “Ti kay sa a sanble kay li. Pou ki sa ou pa fè l antre anba ti kay la?”

Popo di: “M pral fè sa.”

Li kouri al kote ti kabrit la epi li eseye fè l antre anba ti kay la. Men ti kabrit la pa t ka wè anyen anba lapli a epi sanble l pa t konprann Popo t ap eseye ede li. Brid sou kou, ti kabrit la sanble dezoryante, li vire epi sanzatan li bay Popo yon kout dèyè nan lestomak. Li pa t frappe Popo fò, men Popo sezi; epi Popo al tonbe nan yon ma labou.



Lè Popo soti nan ma labou a, li tandé yon sèl kout ri. Sa te pran l pa sipriz epi l te yon ti jan pè men li pa t gen anyen.

Popo di: “Kabrit sa a pa konn sa k bon pou li.”

Papi Jan di: “Majorite kabrit se pblèm yo sa, yo pa konn sa k bon pou yo.”

Ti gwoup la rekòmanse mache ankò epi nan yon ti kadè yo rive lakay.

Manmi Ana di Matant Melani: “Rantre non, ret la a avè nou jiskaské lapli a pase.”

Matant Melani di: “Mèsi Machè, men pito nou kontinye mache, nou deja fin mouye.”

Papi Jan fè yon bon moman kanpe nan pa pòt la ap gade gwo lapli a k ap tonbe. Li sanble renmen lapli a.

Toudenkou li di: “Popo, sa a se kòmansman sezon lapli a, li pral long.”

Popo di: “Wi, se sa Matant Melani di.”

“Depi jodi a nou p ap nan monte kap souvan ankò, pitit gason m. Lè w gen tan w ap oblije ret nan kay la ak Fifina ak Manmi Ana ak Pennsya, si w al nan atelye a.”

Popo di: “Mwen pa gen poblèm ret nan kay la lè lapli tonbe.”

Papi Jan di: “Ou se yon bon ti gason. Pandan sezon ete a, petèt w ap kab al avè m nan bato lapèch la. W ap gran ase lè sa a.”

Popo te kontan tande sa. Fifina te kontan tou. Li panse Popo te merite al nan batiman lapèch la epi fè lapèch tankou tout mesye yo.

Fifina di Popo nan zòrèy li: “Sa ap bon.”

Men ete a pa t pre rive. Popo te panse li t ap vin yon gran gason distans ete a rive.

Pandan tan sa a, lapli a t ap tonbe pi rèd. Ti kanal yo debòde. Lari yo te kouvri anba dlo. Yon ti gout dlo te kòmanse ap tonbe atè anndan kay la, *tak, tak, tak*, men Manmi Ana mete yon bokit anba goutyè a.

Lapli a te si tèlman ap tonbe fò, Popo pa t ka wè plaj la. Li pa t menm kab wè pyebwa ki gen rasin trese ki te tou pre a. Lapli t ap tonbe tout kote, men loraj la te sispann gwonde.

Yon ti moman apre move tan an pase, syèl la vin klere, epi gen yon lakansyèl ki parèt sou lanmè a. Tout kote vin klere ankò. Fifina tann tout rad mouye yo deyò pou seche yo. Papi Jan fè yon soti, epi Manmi Ana kòmanse prepare manje aswè.

Popo di: “Nou te fè yon gran vwayaj jodi a, malgre lapli a te tonbe.”

Fifina ak Manmi Ana di: “Wi, se vre.”

Epi menm Pennsya sanble dakò tou: “Nou te fè yon gran vwayaj.”

ACKNOWLEDGMENTS

The publication of *Popo ak Fifina: Timoun Ayiti* would not have been possible without the kind and wise assistance of a remarkable group of people.

First, we are extraordinarily grateful to the heirs of Arna Bontemps and Langston Hughes for so warmly receiving our request for permission to share this timeless classic with the children of a land Mr. Hughes and Mr. Bontemps so dearly loved. Molly Cusick, Chiara Panzeri, and their wonderful colleagues at International Literary Properties LLC/Harold Ober Associates could not have been more gracious and helpful in facilitating Mr. Bontemps and Mr. Hughes' heirs' approval of our proposal.

We could not have fulfilled our promise to publish the best Kreyòl translation of *Popo and Fifina* possible without the crucial encouragement and advice of Professor Michel DeGraff of the Massachusetts Institute of Technology and Professor Nicolas Andre of Florida International University. Professors DeGraff and Andre expressed enthusiasm for our project while offering a gentle but firm recommendation that our draft translation might benefit from a more experienced, professional hand.

Professor Andre put us in touch with Fedo Boyer and his team at CreoleTrans, who have produced the magnificent text we are honored to publish. While we were certainly disappointed that we were not able to publish the translation on which we had labored, we feel incredibly blessed to have had the chance to work with, and learn so much from, Mr. Boyer and his splendid team. And we believe they have produced a translation worthy of both Mr. Hughes and Mr. Bontemps' English prose and *Popo ak Fifina's* Haitian readers.

Finally, we cannot even begin to thank our parents for their endless love and support in this as in so many other things. We have grown up surrounded with good books and nourished by a stream of fascinating

tales and remembrances about life in Haiti. We are thrilled to be able to introduce Kreyòl-speaking children to Mr. Bontemps and Mr. Hughes' singularly good book about life in Haiti as they set out to write their own stories.

REMERCIEMENTS

La publication de *Popo ak Fifina: Timoun Ayiti* n'aurait pas été possible sans l'aide aimable et avisée d'un groupe de personnes remarquables.

Tout d'abord, nous sommes extrêmement reconnaissants envers les héritiers d'Arna Bontemps et Langston Hughes d'avoir si chaleureusement accueilli notre demande d'autorisation de partager ce classique intemporel avec les enfants d'un pays que M. Hughes et M. Bontemps aimaient tant. Molly Cusick, Chiara Panzeri et leurs merveilleux collègues d'International Literary Properties LLC/Harold Ober Associates n'auraient pas pu être plus aimables et indispensables pour faciliter l'approbation de notre proposition par les héritiers de M. Bontemps et de M. Hughes.

Nous n'aurions pas pu tenir notre promesse de publier la meilleure traduction possible créole de *Popo et Fifina* sans les encouragements et les conseils cruciaux du professeur Michel DeGraff du Massachusetts Institute of Technology et du professeur Nicolas Andre de la Florida International University. Les professeurs DeGraff et Andre ont exprimé leur enthousiasme pour notre projet tout en proposant une recommandation gentille mais ferme selon laquelle notre projet de traduction pourrait bénéficier d'une main plus expérimentée et professionnelle.

Le professeur Andre nous a mis en contact avec Fedo Boyer et son équipe de CreoleTrans, qui ont réalisé le magnifique texte que nous avons l'honneur de publier. Même si nous avons été certainement déçus

de ne pas avoir pu publier la traduction sur laquelle nous avons travaillé, nous nous sentons incroyablement chanceux d'avoir eu la chance de travailler avec M. Boyer et sa splendide équipe et d'en apprendre autant. Nous pensons aussi qu'ils ont produit une traduction digne à la fois de la prose anglaise de M. Hughes et de M. Bontemps et des lecteurs haïtiens de *Popo ak Fifina*.

Enfin, nous ne pouvons même pas commencer à remercier nos parents pour leur amour et leur soutien infinis dans ce domaine comme dans tant d'autres. Nous avons grandi entourés de bons livres et nourris par un flot d'histoires et de souvenirs fascinants sur la vie en Haïti. Nous sommes ravis de pouvoir présenter aux enfants parlant le kreyòl le livre exceptionnellement bon de M. Bontemps et de M. Hughes sur la vie en Haïti alors qu'ils entreprennent eux-mêmes d'écrire leurs propres histoires.

REMÈSIMAN

Piblikasyon *Popo ak Fifina: Timoun Ayiti* pa t ap posib san bon asistans yon gwoup moun estwòdinè.

Premyèman, nou trè rekonesan anvè eritye Arna Bontemps ak Langston Hughes paske yo resevwa demann pèmisyon nou pou nou pataje klasik sa a ak pitit yon peyi Mesye Hughes ak Mesye Bontemps te renmen anpil anpil. Molly Cusick, Chiara Panzeri, ak kòlèg estwòdinè yo nan International Literary Properties LLC/Harold Ober Associates te manifeste anpil jantiyès nan fasilite Mesye Bontemps ak Mesye Hughes apwouve demann nou an.

Nou pa t kapab egzekite pwomès nou pou nou pibliye pi bon tradiksyon Kreyòl *Popo ak Fifina* ki posib san ankourajman ak konsèy Pwofesè Michel DeGraff nan Massachusetts Institute of Technology ak Pwofesè Nicolas Andre nan Florida International University.

Pwofesè DeGraff ak Pwofesè Andre te esprime enterè yo pou pwojè nou an an menm tan yo fè yon rekòmandasyon pou yon pwofesyonèl ki gen plis esperyans te revize tradiksyon nou an.

Pwofesè Andre mete nou an kontak ak Fedo Boyer ak ekip li a nan CreoleTrans, ki pwodi bèl tèks nou gen onè pibliye a. Pandan nou te regrèt nou pa t kapab pibliye tradiksyon nou te fè a, nou santi nou vrèman beni pou opòtinite nou genyen pou nou travay ak yo, epi pou nou aprann anpil bagay nan men Mesye Boyer ak ekip estwòdinè li a. Yo te fè yon tradiksyon ki rann Mesye Hughes, Mesye Bontemps ak lektè ayisyen Popo ak Fifina omaj.

Finalman, mèsè pa ase pou n ta di paran nou yo pou lanmou ak sipò yo ki san limit. Nou grandi nan mitan bon liv ak anpil bèl istwa ak souvni sou lavi ann Ayiti ki nourri nou. Nou kontan dèske nou kapab prezante timoun ki pale kreyòl trè bon liv Mesye Bontemps ak Mesye Hughes sou lavi ann Ayiti pandan y ap kòmanse ekri pwòp istwa pa yo.

Grace M. McAndrew

Pauline M. McAndrew

Mwen Ka Li, Inc.